

slovenský národopis

4 | 24

VEDA, VYDAVATELSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE VIED, 1976

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

Igor S. Kon: Problémy medzigeneračnej transmisie kultúry v období vedeckotechnickej revolúcie	501
Galina P. Vasil'jeva: Etnické funkcie tradícií v súčasnosti	514
Veselin Chadžinikolov: Niektoré metodologické problémy späté s etnografickým výskumom súčasnosti	530
Adam Pranda: Jedinečné, zvláštne a všeobecné v súčasnej materiálnej kultúre na Kysuciach	541
Jarmila Pátková: Zvláštne a všeobecné v tvorivých procesoch ľudovej ľudovej kultúry	571
Viera Valentová: Univerzálne prvky a regionálne špecifickosti vo vývoji súčasného ľudového interiéru	583
Viera Nosálová: Spoločné prvky v súčasnom vývoji ľudového odevu socialistických krajín	589

DISKUSIA GLOSÝ

Adam Pranda: Kategórie jedinečného, zvláštneho a všeobecného v marxistickej filozofii a etnografii	595
Zora Apráthyová-Rusnáková: Poznámka na margo seminára: Jednotlivé, zvláštne a všeobecné v procese zmien ľudových tradícií v období socializmu	619

ROZHEADY

Univ. prof. Rudolf Bednárík (1903—1975) (Ján Michálek)	626
Za docentom dr. Vilémom Pražákom (Viera Nosálová)	628
Rudolf Žatko (1913—1976) (Adam Pranda)	629
Za Ljubomirom Dukovom (Peter Slávkovský)	631
Doc. dr. Ján Podolák, CSc., 50-ročný (Emília Horváthová)	632
Rudolf Mrlían 60-ročný (Soňa Kovačevičová)	636
Konferencia o výskume národnosti v Békéscsabe (Ján Botík)	640
Ethnographia Pannonica III (Ján Mjartan)	641

RECENZIE A REFERÁTY

СОДЕРЖАНИЕ

Игорь С. Кон: Проблемы трансмиссии культуры от поколения к поколению в период научно-технической революции	501
--	-----

Галина П. Васильева: Этнические функции традиций в современности	514
Веселин Хаджиниколов: Некоторые методологические проблемы связанные с этнографическим исследованием современности	530
Адам Пранда: Современные изменения в народной культуре на Кисуциях	541
Ярмила Паткова: Особенности и всеобщие черты творческих процессов в материальной культуре	571
Вера Валентова: Универсальные элементы и областная специфичность в развитии современного народного интерьера	583
Вера Носалова: Общие элементы в современном развитии национальной одежды в социалистических странах	589

ДИСКУССИЯ, КОММЕНТАРИИ

Адам Пранда: Категории исключительного, особенного и всеобщего в марксистской философии и этнографии	595
Зора Апатхиова-Руснакова: Заметка о семинаре: Исключительное, особенное и всеобщее в процессе изменений народных традиций в эпоху социализма	619

ОБЗОРЫ

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

Igor S. Kon: Probleme der intergenerationalen Transmission der Kultur im Zeitalter der wissenschaftlich — technischen Revolution	501
Galina P. Vasil'jeva: Die ethnischen Funktionen der Tradition in der Gegenwart	514
Veselin Chadžinikolov: Einige mit der ethnographischen Forschung der Gegenwart verbundene methodologische Probleme	530
Adam Pranda: Gegenwärtige Umwandlungen in der Volkskultur auf dem Gebiet von Kysuce	541
Jarmila Pátková: Spezielle und allgemeine Züge der schöpferischen Prozesse in der materiellen Volkskultur	571
Viera Nosálová: Gemeinsame Züge in der gegenwärtigen Entwicklung der Volkskleidung in den sozialistischen Ländern	589
Viera Valentová: Universelle Elemente und regionale Spezifika in der Entwicklung des gegenwärtigen Interieurs	583

Na 1. strane obálky: Detail maľovaného zrubového obytného domu, Čičmany, okr. Žilina. Farebná snímka A. Pranda

Auf der Vorderseite des Umschlages: Detail des bemalten Wohnhauses in Čičmany, Bezirk Žilina. Farbphoto von A. Pranda

JEDINEČNÉ, ZVLÁŠTNE A VŠEOBECNÉ V SÚČASNEJ KULTÚRE NA KYSUCIACH

ADAM PRANDA

Národopisný ústav SAV, Bratislava

ÚVOD

1. Filozofické kategórie jedinečného, zvláštneho a všeobecného v súčasnej materiálnej kultúre na Kysuciach nemožno vedecky zodpovedne analyzovať, ak si bližšie nevšimneme alebo podrobnejšie neobjasníme význam dvoch, podľa nášho názoru rozhodujúcich momentov. Oba momenty, a to nielen vo vzťahu k živej prítomnosti¹ na Kysuciach, sa vo svojich dôsledkoch totiž bezprostredne dotýkajú charakteru a podstaty ľudovej kultúry ako špecifickej ľudskej činnosti,² ktorá práve v období výstavby socializmu, na Slovensku ohraňenom zhruba poslednými troma desaťročiami, zaznamenala jeden zo svojich najradikálnejších procesov zmien. Tieto momenty ľudovú kultúru kvalitatívne podstatne menia a súčasne ju výrazne aj podmieňujú, pričom nevyhnutne ovplyvňujú aj základné smerovanie jej ďalšieho vývinu.

Oba momenty sú v podstate základom, z ktorého vyrastá a formuje sa celkový proces zmien ľudových tradícií na Slovensku, pričom na Kysuciach majú niektoré špecifické formotvorné vlastnosti. Vyplývajú najmä zo skutočnosti, že v prípade Kysúc ide jednak o oblasť, v ktorej sa doteraz ešte nezavšíl proces socialistickej kolektivizácie poľnohospodárskej výroby, a to zhruba vo viac ako v polovici obcí, jednak, že

z tejto oblasti denne alebo na dlhšie obdobie odchádza za prácou do iných, predovšetkým vysoko industrializovaných a neraz etnicky odlišných aglomerácií (napr. na Ostravsko) takmer 27 tisíc (64,7 %) ekonomicky činných príslušníkov mladej a strednej generácie.

Vo vzťahu k prebiehajúcemu procesu zmien v ľudovej kultúre to znamená, že sa v jej štruktúre, ešte donedávna vo všetkých základných úsekoch charakterizovanej početnými prežitkami, uchovávali javy, úzko späté s predchádzajúcimi tradíciami, pričom sa však zreteľne načrtávajú aj spôsoby ich prekonávania. Preto možno daný proces vysvetľovať nielen ako boj dvoch protikladov, starého a nového, ale aj ako úsilie dosiahnuť novú jednotu v štruktúre, sformovať kultúru socialistickú obsahom a národnú formou.

2. Zjednodušene možno tieto momenty špecifikovať:

a) ako vznik nových, vo vzťahu k situácii spreď tridsiatich rokov kvalitatívne odlišných a podstatne lepších hospodársko-sociálnych podmienok života a kultúry ľudu na Kysuciach,

b) ako výrazné rozšírenie pôsobenia nových, predtým v tejto oblasti neznámych mechanizmov transmisie etnokultúrnych informácií.

3. V tejto súvislosti sa nebudeme zaoberať

rať analýzou podmienok a príčin vzniku spomenutého procesu zmien ľudových tradícií z hľadiska nastolenia nových hospodársko-sociálnych pomerov. Týmto otázkam sme venovali pozornosť už v predchádzajúcich príspevkoch.³ V nich sme sa usilovali objasniť hospodársko-sociálnu a kultúrnu situáciu na Kysuciach v období pred výstavbou socializmu i jednotlivé faktory, ktoré spomenutý proces vyvolali, ustavične ho podmieňujú a v rozhodujúcej miere sa kvantitatívne i kvalitatívne zúčastňujú na jeho ovplyvňovaní a základnom smerovaní. Osobitne sme pritom upozornili na ich časovú a priestorovú nadväznosť i postupnosť, ako aj na ich význam a podiel, akým prispievajú k realizácii kvalitatívnych skokov vo vývine jednotlivých javov i celých úsekov ľudovej kultúry v poslednom období.

4. Čo však vo vzťahu k tomuto procesu musíme vyzdvihnúť, je poznatok marxistickej dialektiky o úlohe starého, dožívajúceho. Každé nové sa rodí zo starého, pričom staré nezaniká z jedného dňa na druhý. Nevytráca sa hneď spolu s najstaršou vymierajúcou generáciou ani z reálnej skutočnosti, tým menej z vedomia príslušného lokálneho spoločenstva. Staré sa ako prežitok naďalej v určitých podobách, vzťahoch a rozsahu uchováva a pôsobí na nové, pričom toto nové istým spôsobom podmieňuje v jeho lokálnom alebo regionálnom charaktere. Novému vtlačá alebo priamo určuje isté špecifické vlastnosti a parametre, ktoré či už na úrovni jedinečného alebo zvláštneho sa nakoniec viac alebo menej organicky začleňujú do jeho výslednej formy, obsahu a funkcie.

Keďže spomenutý poznatok platí všeobecne, pokúsime sa ho aplikovať na konkrétne doklady materiálnej kultúry. Vychádzame pritom z presvedčenia, že upozornenie na tento vzťah nám pomôže aspoň sčasti odhaliť vlastný mechanizmus výme-

ny materiálnych hodnôt v súčasnom procese, nakoľko dané hodnoty, staré a nové, vidíme v pozícii dvoch protikladov. Taktó sa nám vo vzťahu k ľudovým tradíciám a ich prežitkom na Kysuciach ukáže, čo v súčasnom období a v akej forme, obsahu a funkcii ešte pretrváva, a naopak, vo vzťahu k novým javom, ktoré vznikajú a postupne sa začínajú v materiálnej kultúre ľudu tejto oblasti upevňovať, aké sú základné tendencie jej ďalšieho vývinu, resp. ako prebieha vlastný proces formovania socialistickej kultúry.

5. Za rovnako dôležitú pokladáme však aj otázku objasnenia základných mechanizmov transmisie etnokultúrnych informácií v súčasnom období. Keďže problematiku taktó vymedzenú nemôžeme v tejto súvislosti podrobne analyzovať, v ďalšej časti nášho príspevku sa zameriame iba na upozornenie, ktoré mechanizmy transmisie sa dostávajú do popredia a ako sa prejavuje ich vplyv vo vzťahu k procesu zmien materiálnej kultúry na Kysuciach.

Ak porovnáme spôsoby odovzdávania a preberania kultúrnych hodnôt po druhej svetovej vojne so spôsobmi, ktoré prevládali v tradičnej kultúre dedinského spoločenstva, na prvý pohľad je jasné, že v poslednom období sa ich počet i podiel výrazne zmenil. Predovšetkým sa podstatne rozmnožil počet mechanizmov najmä na úseku masovej komunikácie, ďalej pôsobením vedeckotechnickej revolúcie základný objem etnokultúrnych informácií sa presúva z pozície kontaktnej, interpersonálnej do pozície nekontaktnej, technickej, v ktorej významné miesto aj v dedinskom spoločenstve majú už masové komunikačné prostriedky (tlač, rozhlas, film a televízia).

To vo vzťahu k ľudovej kultúre znamená, že súčasný proces jej zmien i základné smerovanie jej ďalšieho vývinu nemožno objasniť bez analýzy spomenutých mechanizmov transmisie. Ako signalizujú poznat-

ky, získané na posledných terénnych výskumoch na Kysuciach, masové komunikačné prostriedky sa začínajú ako nové kanály etnokultúrnych informácií čím ďalej tým výraznejšie presadzovať aj v procese zmien ľudovej kultúry na dedine. Podmienené je to viacerými skutočnosťami, hoci tu spomenieme iba jednu, podľa nášho názoru najdôležitejšiu. Tieto prostriedky najširšie otvárajú pôvodne viac alebo menej uzavretý systém odovzdávania a preberania kultúrnych informácií v súčasnom dedinskom spoločenstve, ktorý bol ešte pred niekoľkými desaťročiami reprezentovaný predovšetkým prácou, jej napodobňovaním a zaučávaním sa do procesu výroby, osobným príkladom a slovom, ako aj dedinským spoločenstvom uznávanými a sankcionovanými normami spoločenského správania a konania.

6. Vzťah starého, dožívajúceho k novému, najmä jeho úloha je v podstate dvojaká, pričom v rozhodujúcej miere závisí od špecifickosti daného objektu (javu, procesu) v konkrétnom čase a priestore.⁴

V prvom prípade staré, len čo vzniklo nové, môže úplne dožiť a vytratiť sa z reálnej skutočnosti, z každodenného života a používania, a to aj za predpokladu, ak išlo o jav alebo proces, ktorý dané spoločenstvo ešte donedávna pokladalo za organickú, trvalú, neoddeliteľnú súčasť alebo podstatu spôsobu svojho života, za neodmysliteľnú každodennú potrebu alebo nevyhnutnosť z hľadiska svojej existencie, za materiálne alebo kultúrne dedičstvo po predkoch, schopné ďalšieho jestvovania.

Pravda, staré sa pri tomto svojom ústupe podstatne rýchlejšie vytráca z reálnej skutočnosti a z každodenného spôsobu života a používania ako z vedomia daného spoločenstva. Podmienené je to nielen stratou pôvodnej funkcie, materiálovej úžitkovosti a existenčného oprávnenia starého v každodennej práci, ale aj vekovou štruktúrou

každého spoločenstva. Keďže každé spoločenstvo je viacgeneračné, staré z používania ustupuje a svoje prvotné začlenenie v spôsobe života stráca skôr u mladej a najmladšej generácie ako u generácie starej a najstaršej, ktoré sa ho rozmanitými spôsobmi usilujú uchovať či už v pôvodnej platnosti alebo aspoň v určitom rozsahu.

7. V tejto súvislosti nemožno zabúdať, že ide o dialektický vzťah starého k novému, o protirečenie odumierania starého a zrodu nového. Medziiným sa prejavuje aj v tom, že staré a ustupujúce, len čo sa dostalo do vedomia mladej a najmladšej generácie, prostredníctvom vedomia pôsobí, pravda, ako protiklad, nie na upevnenie starého, ale nového, ktoré podstatne lepšie, adekvátnejšie vyhovuje a zodpovedá odlišným hospodársko-sociálnym podmienkam spôsobu života i kultúrnym potrebám a požiadavkám celého spoločenstva.

Ide teda nielen o boj dvoch protikladov na úrovni starého a nového, ale aj o dialektickú jednotu protikladov vo viacgeneračnom spoločenstve, pričom jednotu protikladov prevláda skôr u strednej generácie a boj protikladov najmä u mladej a starej. Spomenutý boj sa navonok prejavuje v úsilí starej generácie zachovať pôvodný stav existencie javu, kým u mladej generácie v úsilí formovať si život podľa nových parametrov, bez záťaže javov, ktoré už z hľadiska potrieb nastupujúcej generácie odumreli v kultúrnom dedičstve po predkoch.

8. Vo vzťahu k filozofickým kategóriám jedinečného, zvláštneho a všeobecného treba povedať, že staré, predovšetkým zvláštne a spoločné ako charakteristické, špecifické pre dané spoločenstvo v minulosti, po zrode nového zaniká a uvoľňuje životný priestor novému, ktoré cestu svojej existencie nastupuje cez jedinečné (individuálne, konkrétne), aby sa po istom čase na rovinách zvláštneho a spoločného stalo trvalou

súčasťou nielen reálnej skutočnosti, ale aj vedomia celého spoločenstva.

Na ilustráciu dialektického vzťahu starého a nového ako boja protikladov i jednoty protikladov na úrovni jedinečného, zvláštneho a všeobecného v súčasnej materiálnej kultúre na Kysuciach uvedieme niekoľko príkladov konkrétnych javov, ktoré už v súčasnom procese zmien odumreli. Celú problematiku si pritom všimneme z dvoch protikladných aspektov, zo starého (prežitkového) a z aspektu nového (nastupujúceho).

9. V prípade starého, ktoré už stratilo svoje existenčné oprávnenie a prakticky vypadlo z každodenného spôsobu života a kultúry ľudu na Kysuciach, pravda, iba v obciach, v ktorých už definitívne prevládajú kolektívne, socialistické formy hospodárenia na pôde a v ktorých materiálnu stránku existencie človeka zabezpečuje jednak prosperujúce jednotné roľnícke družstvo, štátny alebo školský majetok, jednak práca v priemyselných závodoch i v zariadeniach terciárnej sféry priamo na Kysuciach alebo v susedných, podstatne vyššie industrializovaných oblastiach, máme na mysli:

a) na úseku ľudových zamestnaní zánik tradičných doplnkových spôsobov obživy, predovšetkým drotárstva, podomového obchodovania s drobným galantným tovarom, domáckej výroby poľnohospodárskeho náradia, kuchynského riadu, sitárstva, košíkárstva atď. V súčasnej zamestnaneckej štruktúre sú tieto formy ako sociálny jav neznáme. Prežívanie odchádzania na sezónne poľnohospodárske práce (tzv. *repárstvo*) a udržiavanie jeho niektorých foriem v podobe poľnohospodárskych brigád na jednotné roľnícke družstvá, štátne alebo školské majetky a štátne lesy na Moravu a do Čiech a v podstatne menšej miere aj do oblastí južného Slovenska má svoje špecifické príčiny, ktoré ďalej objasníme;

b) na úseku poľnohospodárstva zánik celého tradičného poľnohospodárskeho náradia, tradičných spôsobov obrábania pôdy, zberu úrody a uskladňovania poľnohospodárskych produktov, tradičných foriem chovu hospodárskych zvierat atď. Tieto javy a procesy, ktoré ešte pred tridsiatimi rokmi jestvovali v rovinách zvláštneho, pre Kysuce špecifického, ale aj v rovine všeobecného, spoločného pre všetky horské oblasti Slovenska, boli nahradené javmi a procesmi novými, ktoré cestu svojej existencie nastúpili v súvislosti so socialistickou kolektivizáciou vo forme boja protikladov starého a nového, a to najskôr ako javy a procesy jedinečné, ktoré si v našej prítomnosti hľadajú roviny zvláštneho, pre túto oblasť špecifického. Máme tu na mysli celý systém takých javov a procesov poľnohospodárskej výroby, ktorý by bol prispôbený prírodným podmienkam Kysúc a daným podmienkam vyhovoval v širokom spektre prác a úkonov z hľadiska ročného cyklu využívania pôdneho fondu;

c) na úseku ľudového staviteľstva a bývania zánik pôvodného významu a potreby väčšiny hospodárskych stavieb (napr. stodoly, maštale, osobitnej pivnice, komory a pod.) a v súvislosti s rastom životnej úrovne a spoločenských nárokov zmena základného pôdorysu obytného domu (z pôvodného pozdĺžneho na štvorcový) a jeho priestorového členenia, ďalej zmena funkcie dvora, adaptovanie priestorov niektorých hospodárskych stavieb na garáž i výstavba nových garáží, nahradenie pôvodného ľudového nábytku nábytkom štandardizovaným atď.;

d) na úseku ľudového odevu zánik pestovania ľanu a konopí i individuálneho chovu oviec ako materiálneho predpokladu získania potrebných surovín, zánik všetkých úkonov, patriacich do prípravy spomenutých surovín (močenia, bielenia, pradenia, tkania a pod.) a v súvislosti s nimi aj zme-

na základného materiálu, strihu, šitia a výzdoby ľudového odevu a jeho nahradenie konfekčným odevom, ďalej zmena úpravy účesu, obuvi atď.;

e) na úseku ľudovej stravy zánik individuálneho pestovania pre Kysuce charakteristických produktov (napr. kapusty, zemiakov, pohánky a pod.) i zmeny v používaní niektorých tradičných druhov kuchynského riadu (napr. hlinených hrncov na varenie a mliečnikov na uskladňovanie mlieka, drevených dbaniek na mútenie mlieka a pod), ako aj spôsobov prípravy stravy (postupný prechod zo sporáka na elektrický alebo plynový varič), receptúr, stolovania atď.

Už z tohto neúplného výpočtu radikálnych zmien na úseku súčasnej materiálnej kultúry na Kysuciach vidieť, že ide o široký a rôznorodý komplex jedinečných, zvláštnych i všeobecných javov a procesov. Aby sme názorne ilustrovali zložitosť vlastného priebehu boja týchto protikladov, na analýzu zániku a odumierania starého a vzniku nového vyberieme iba niektoré z uvedených javov, a to poľnohospodárske náradie a stavbu obytného domu. Podotýkame, na čo sme už upozornili, že uvedený boj protikladov v rozhodujúcej miere závisí od ich špecifickosti v konkrétnom čase a priestore; nemožno ho teda zovšeobecňovať, ani pokladať za univerzálne.

10. O poľnohospodárskom náradí môžeme jednoznačne povedať, že všetky tradičné druhy tohto náradia (pluh, brány, kosy, cepy, hrable, vidly, vejačky, riečice, voz, sane atď.) v spomenutých obciach už definitívne dožili a zo svojho aktívneho života v ročnom cykle poľnohospodárskych prác prešli do latentnej polohy. Toto náradie je v súčasnosti najčastejšie uskladnené v prázdnej stodole, pod kôľňou, odkvapom strechy a pod. Ak ide o staršie, najmä drevené a poškodené kusy, postupne sa využívajú na palivo, zachovanejšie sa ešte

odkladajú a príležitostne slúžia na niektoré práce okolo domu alebo v záhrade.

Pravda, toto jeho dožitie a vypadnutie z pôvodnej funkcie nie je v skutočnosti jednoduchým procesom zániku. Pri jeho dožívaní pôsobí mnoho rozličných momentov, ktoré zabraňujú jeho fyzickému zničeniu a totálnemu zániku aj napriek tomu, že celé tradičné poľnohospodárske náradie vypadlo zo štruktúry novej, rodiacej sa socialistickej kultúry. Príčin, prečo je to tak, je niekoľko a hoci mnohé z nich patria do oblasti sociálnej psychológie, v etnografickom bádani si ich nemôžeme nevšimnúť, ak chceme daný proces zmien správne vysvetliť.

11. Na jednej strane ešte stále totiž výrazne pôsobí vedomie o možnej úžitkovosti niektorých druhov tohto náradia, pričom úžitkovosť chápu najmä z aspektu hospodárskeho (napr. Snežnica: *škoda ho zničiť, veď ješ' nepýta; ešte sa to môže niekedy v živote pridať; veru neviem, či sa mi drevený maštalný lampáš ešte nezíde* atď.).

Toto vedomie vyplýva jednak zo skutočnej ceny, ktorú museli kedysi zaplatiť pri jeho získaní, či už vo forme peňazí alebo práce (Horný Vadičov: *od úst sme si museli hodne odtrhať, kým sme si ho — voz — zadovážili*; Lutiše: *aj tento líčený košík som odrobila: dva poldne som zaň okopávala zemiaky* a pod.), jednak z úcty k jeho tvorcovi, najmä ak išlo o príbuzných alebo vynikajúcich výrobcov (Snežnica: *je to pamiatka na starého otca*; Stará Bystrica: *táto zbenka je od nebohého Kolenu, v dreve bol najlepším majstrom* a pod.), jednak z istej piety k daným predmetom, ktoré boli ešte nedávno neodmysliteľnou súčasťou života najmä dnešnej starej generácie (Snežnica: *je na ňom — pluhu — veľa mojich mozolov a potu*; Harvelka: *bola to — kolovrat — časť mojej výbavy*; Zborov nad Bystricou: *doteraz v dlaniach cítim, čo tento oboj-*

ručný nôž dokáže, preto sa s ním neviem rozlúčiť atď.).

Zaiste nie zanedbateľným momentom je aj vedomie, že spomínané náradie dobre plnilo svoju funkciu v podmienkach, v ktorých vzniklo a v ktorých sa dlhé roky a desaťročia každodenne uplatňovalo v práci (Snežnica: *tieto hrable dobre sedia v rukách, ľahko sa s nimi hrabe, lebo sú z jarnej liesky; táto sekera sa sama zahrýza do dreva; Raková: prežil som s ňou — so sekerou a pílou — mnohé týždne a mesiace až na Šumave v Čechách; Lutiše: na tomto kolovrátku som neraz zadieval zrebné nite, keď starý otec robil povrazy atď.).*

12. V poslednom období začali na dožívanie niektorých druhov poľnohospodárskeho i domáceho náradia, ako aj kuchynského riadu vo vedomí dedinského spoločenstva pôsobiť aj ďalšie momenty. Tieto momenty uchovávanie tradičných predmetov predlžujú, hoci všetkým je jasné, že z hľadiska nového spôsobu života ide o javy prežitkové, v tunajšej terminológii *starosvetské*, ktoré už neplnia a ani nikdy nebudú plniť svoju pôvodnú, základnú funkciu.

Máme tu na mysli pôsobenie masových komunikačných prostriedkov, ako aj návštevy rôznych zberateľov, vrátane etnografov a pracovníkov múzeí, a v posledných rokoch aj turistov. Kým zberatelia sa usilujú získať niektoré druhy tohto náradia do múzeí alebo súkromných zbierok a turisti zas odniesť ako pamiatku na pobyt alebo v menšom rozsahu na výzdobu svojho mestského interiéru, chaty a pod., zatiaľ masové komunikačné prostriedky svojimi článkami, filmami a reláciami formujú vedomie dedinského človeka najmä smerom upozorniť ho, že dané predmety majú okrem svojej faktickej (materiálovej) ceny aj kultúrnu hodnotu. Teda, že si ich treba nielen vážiť, ale aj zachrániť a uchovať ako dokument histórie, ako doklad tradičného

spôsobu života a kultúry ľudu v minulosti (Nová Bystrica: *až z vášho článku v Slovenskom národopise som sa dozvedel, aké kultúrne hodnoty my tu na Kysuciach máme; sme hrdí, že v knihe o ľudovom staviteľstve sú aj naše drevené chalupy; Miestny národný výbor ich preto nedovolil zbúrať, ale dáme ich do skanzenu; Raková: keď sme v televízii videli spišských belehemcov, prestali sme sa hanbiť za rakovských; Lutiše: Terchovci nám v rádiu ukradli nôty, lutišská „buková“ muzika je oveľa plnšia ako Chvastkovcov; povedzte pánom v rozhlase, že už k nám potrafia, tento rok sme konečne otvorili novú cestu a pod.).*

Positívnu úlohu v tomto smere má aj zriaďovanie izieb ľudových a revolučných tradícií pri miestnych národných výboroch alebo školách, keďže sa v nich prezentujú aj početné doklady tradičnej materiálnej ľudovej kultúry príslušnej obce (Harvelka: *tie hlinené hrnce a misy nie sú z Trstenej, ale z Harvelky, do prvej vojny sme tu mali svojho hrnčiara, na dolnom konci vyrábal; kamene na drvenie soli som až tu videl po prvý raz v živote, najprv som ich chcel vyhodit, kým som sa nedozvedel, na čo sa používali a pod.).*

13. Takto sa mnohé javy jedinečné (individuálne, jednotlivito zhotovované konkrétnym ľudovým výrobcom alebo remeselníkom) i zvláštne (regionálne a časovo špecifické) nevytrácajú úplne ani z reálnej skutočnosti, ani z vedomia daného spoločenstva, hoci z hľadiska svojho pôvodného poslania majú už jednoznačne prežitkový charakter, ale postupne, a to rôznymi cestami, prechádzajú do svojho dialektického protikladu.

To znamená, že sa na jednej strane dostávajú do pozície javov, ktoré reprezentujú minulosť (v múzeu alebo v pamätnej izbe), na druhej strane do pozície súčasť bytového interiéru človeka za socializmu

(ako výzdobný prvok). Pritom môžeme pozorovať, že v oboch prípadoch sa mení ich pôvodná funkcia a primárna úžitkovosť, pre ktorú vznikli, a to na dialektický protiklad, a naďalej sa uchováva len ich tradičná forma, ako aj základná rovina jedinečnosti a zvláštnosti, v ktorej sa už predtým uplatňovali.

14. Vytváranie novej jednoty protikladov v rámci formujúcej sa socialistickej kultúry prebieha nielen mimo rámca dediny, t. j. v meste, ale aj priamo v nej. Zreteľne sa to začína črtiť najmä u mladej a sčasti aj u strednej generácie.

Podľa doterajších terénnych poznatkov je ovplyvňované najmä audiovizuálnymi reláciami niektorých masových komunikačných prostriedkov (hlavne televízie). Vďaka jej reláciám sa určité druhy tradičného poľnohospodárskeho náradia (napr. kolesá), domáceho i kuchynského riadu (napr. kolovraty, praslice, poličky na riad, lyžičníky, drevené lampáše, varechy a pod.) začínajú postupne znovu začleňovať do života, pravda, už v spomenutej dialekticky zmenenej polohe, vo funkcii výzdobného alebo kultúrnosti podčiarkujúceho prvku v rámci interiéru moderného obytného rodinného domu. Vysloviť však určitú prognózu, akým smerom sa bude v budúcnosti uberať tento vývin, nemôžeme, lebo nateraz ide iba o javy individuálne, móдне, reprezentujúce skôr jednotlivca a nie väčšie — lokálne alebo regionálne — spoločenstvo.

15. Druhou stránkou tohto začleňovania je, že sa príslušníci mladšej generácie usilujú vedome, a to nielen s istou hrdosťou, ale aj s ekonomickým podtextom i s podtextom spoločenskej prestíže, presunúť tieto predmety ako javy jedinečné i zvláštne do spomenutých izieb ľudových a revolučných tradícií (Harvelka: *tie krpce v škole sú po našom otcovi; kolovrat a praslicu som osobne priniesol od susedov atď.*), do múzeí a skanzenov (Nová Bystrica: *ten senník im*

rád dám aj zadarmo, ani drevo nebudem zaň pýtať, len nech zapíšu, koho bol; Harvelka: veď nech len prídu, radi im pomôžeme zbierať staré pamiatky do múzea a pod.), alebo si ich ponechať ako kultúrnu hodnotu (Harvelka: *tieto drevené hodiny tu nenechám zatopiť, ani vám ich nedám, vezmem ich so sebou do mesta a tam mi budú ďalej slúžiť; ak hovoríte, že je to kultúrna pamiatka, tak to má cenu a pod.*).

Z uvedených príkladov vidieť, akými rozmanitými spôsobmi a cestami sa mnohé materiálne doklady tradičného poľnohospodárskeho náradia i kuchynského riadu, ktoré sa v tradičnej kultúre nachádzali v rovine jedinečného i zvláštneho, v procese zmien ľudových tradícií v období výstavby socializmu presúvajú do nových polôh nielen v rámci dediny, ale aj mimo nej a ako sa v novom prostredí naďalej v zmenenej funkcii uchovávali či už ako dokumenty týchto tradícií alebo ako súčasť formujúcej sa socialistickej kultúry.

16. V súvislosti s procesom dožívania a odumierania starých jedinečných, zvláštnych i všeobecných javov nemožno nevidieť, že nové — spočiatku ako jedinečné a neskôr ako zvláštne — sa nezadržateľne upevňuje v spôsobe života a kultúre dedinského spoločenstva. Aj hoci ide o proces značne protirečivý, možno na úseku poľnohospodárskeho náradia na Kysuciach zaznamenať, že v obciach, v ktorých sa ešte neuskutočnila socialistickej kolektivizácia poľnohospodárstva, koňa ako ťažnú silu začína postupne nahrádzať traktor.

Pritom je zaujímavé, že pri všeobecne známom hospodárnom myslení dediny zakúpenie a vlastníctvo traktora odôvodňujú najmä tým, že je v práci lacnejší a výkonnejší (Lutiše: *traktor nevyžaduje takú opateru ako kôň, ktorého treba česať a denne tri razy kŕmiť, a ešte stojí v maštali a pod.*). Spolu s traktorom sa rozširuje, pravda, nateraz skôr len na úrovni jedinečných javov,

aj odlišný druh poľnohospodárskeho náradia (pluh, voz, viacúčelová kára zo zvaranej rúrkovej konštrukcie, iné privesné náradie), zhotovovaného najčastejšie svojpomocne doma, veľa ráz z vyradeného alebo odpadového materiálu atď.

Takto si traktor a výkonnejšie poľnohospodárske náradie ako jav z hľadiska tradičnej ľudovej kultúry nový a jedinečný, našiel oprávnenie svojej existencie aj v dedinách jednotlivo hospodáriacich roľníkov a postupne prerastá do roviny zvláštneho. Zásluhou zvýšenej sociálnej úrovne tejto skupiny obyvateľstva sa nezadržateľne stáva javom viac alebo menej všeobecným.⁵ Netreba osobitne pripomínať, že s jeho zavádzaním sa mení aj tradičný systém obrábania pôdy a iné javy (úprava poľných ciest, spôsoby orby, zväžania úrody atď.).

17. Takto by sme mohli analyzovať a na konkrétnych príkladoch ukázať zánik alebo odumieranie javov aj v iných úsekoch materiálnej kultúry na Kysuciach. V každom prípade možno konštatovať, že na miesto, ktoré predtým v štruktúre ľudovej kultúry mali tradičné javy, prichádzajú nové javy, ktoré z roviny jedinečného prerastajú postupne do rôzne položených rovín zvláštneho. Ide pritom o nevyhnutný dialektický proces, ktorý platí všeobecne, teda aj v spôsobe života a kultúre ľudu na Kysuciach.

18. Staré, odumierajúce môže mať však v živote daného spoločenstva aj odlišnú úlohu: naďalej môže jestvovať spolu s novým. V takomto prípade staré nielenže nemizne a nestráca sa, ale naopak, existuje aj v odlišných podmienkach spolu s novým. Vo svojich jedinečných (konkrétnych, jednotlivých, individuálnych), zvláštnych (lokálne alebo regionálne špecifických) i všeobecných (širšie spoločných) formách jestvovania sa ďalej uplatňuje v pozoruhodnej symbióze s novým.

V tomto prípade máme do činenia s procesom, v ktorom nové akoby nemohlo

jestvovať bez starého, akoby nemohlo prežiť staré. Tento boj protikladov starého a nového objektívne rodí historický zánik, odumretie daného predchádzajúceho systému,⁶ no daný systém ešte nezaniká, ale v tejto vzájomnej symbióze vlastne dožíva.

19. Ako názorný príklad môžeme uviesť prežívanie starých, tradičných foriem materiálnej susedskej výpomoci prácou pri stavbe nového rodinného obytného domu v súčasných podmienkach dediny na Kysuciach.

Hoci ide jednoznačne o stavbu moderného murovaného domu so všetkým vnútorným technickým vybavením, bez pôvodnej nadväznosti na hospodársku časť, za nových sociálnych pomerov na dedine, s použitím početných výkonných strojov a zariadení, ktoré podstatne urýchľujú i uľahčujú vlastný proces stavby (napr. traktorov na dovoz stavebného materiálu, miešaciek, elektromotorov atď.), jednako inštitúcia susedskej výpomoci pretrváva a v rozpočte nákladov sa s ňou ráta, lebo znamená významnú úsporu nielen vo finančnom, ale aj v časovom pláne.

Ako pred tridsiatimi rokmi, tak aj v prítomnosti si budúci majiteľ domu zaobstaráva — obyčajne za výdatnej pomoci rodiny, príbuzných, susedov a priateľov — iba základný stavebný materiál (kameň, štrk, piesok, cement, tehlu, vápno, preklady a pod.). Vo forme peňazí vypláca len murárov (pri stavbe dreveného zrubového domu to boli tesári), kým iných odborníkov (elektrikárov, maliarov a pod.), ak nejde priamo o členov jeho rodiny, odmeňuje vo forme vrátenia práce a iba zriedkavo aj peniazmi.⁷

20. Čo znamená táto forma susedskej výpomoci na Kysuciach, možno doložiť niekoľkými štatistickými údajmi, vzťahujúcimi sa na vzrast počtu nových rodinných obytných domov v obci Snežnica i v celej oblasti Kysúce.

Ak Snežnica mala roku 1905 iba 40 do-

mových čísel a roku 1945 necelých 120, tak roku 1975 má ich už spolu 235. Z nich za posledných tridsať rokov budované murované zväčša štvorcové rodinné domy sú zariadené bežným technickým vybavením (elektrickým prúdom, sčasti domovým alebo skupinovým vodovodom, kúpeľňou atď.).⁸ Iba na okraj už v tejto súvislosti uvedieme, že v obci je 185 čiernobielych televízorov, 113 rádioprijímačov a 143 rozhlasov po drôte.⁹ Takáto výstavba spolu s modernizáciou bytového zariadenia je v značnej miere možná aj vďaka všobecne rozšírenej inštitúcii susedskej výpomoci.

Celkovo sa na Kysuciach (v okrese Čadca) od roku 1945 do roku 1975 viac ako z polovice vymenil alebo rozšíril bytový fond, pričom sú všetky obce a ich početné osady elektrifikované; vodovod má 30 % a ústredné kúrenie vyše 33 % všetkých bytov (roku 1945 malo ústredné kúrenie zhruba iba 0,5 % bytov).¹⁰

Ako z jednoduchého porovnania uvedených údajov vidieť (a obec Snežnica nie je v tomto smere nijakým osobitným prípadom mimoriadneho rozvoja výstavby rodinných domov na Kysuciach), skrýva sa za nimi aj inštitúcia susedskej výpomoci, ktorá má v nej významný podiel. Individuálna výstavba rodinných domov jednoznačne dominuje vo všetkých dedinách okresu a v súčte prevláda aj v mestách (Čadca, Kysucké Nové Mesto, Turzovka), v ktorých jestvuje popri forme štátnej, podnikovej a družstevnej výstavby.

21. Kvalitatívne nové hospodársko-sociálne podmienky v období výstavby socializmu podmienili na Kysuciach aj vznik a rozvoj ďalších jedinečných i zvláštnych javov ľudovej materiálnej kultúry. Zánik a dožívanie starých a rozvíjanie sa nových javov súvisí najmä s celkovou prestavbou zamestnaneckej štruktúry i s veľkým pohybom mladej a strednej generácie za prácou mimo bydliska vo všetkých obciach.

V tejto súvislosti nechceme osobitne zdôrazňovať známy poznatok, že zamestnanecká štruktúra na kysuckej dedine bola ešte zhruba pred tridsiatimi rokmi viac alebo menej jednotná a jednoliata. Boli to drobní roľníci a chovatelia hospodárskych zvierat, ktorí z rozličných príčin, podrobnejšie rozvedených už inde,¹¹ nemohli vyžiť z výnosu svojej polonaturálne zameranej poľnohospodárskej výroby a boli nútení odchádzať do iných oblastí štátu i za jeho hranice ako drotári, podomoví obchodníci s drobným galanterným tovarom, ako sezónni poľnohospodárski robotníci atď.¹² Iba nepatrné percento práceschopných mužov sa zaoberalo drobnými živnosťami, rôznymi druhmi domáckej výroby a ľudového remesla.¹³ Túto dlhé desaťročia pomerne stabilnú zamestnaneckú štruktúru dediny dopĺňal ešte cudzí učiteľ, vo väčších obciach aj farár a notár a v dedinách hraničiacich s Poľskom zas príslušníci finančnej (pohraničnej) stráže.

V súčasných podmienkach výstavby socializmu sa nielen táto zamestnanecká štruktúra, ale aj všetky formy odchádzania za prácou radikálne zmenili. Ich zmeny súvisia jednak s výstavbou nových alebo s rozšírením už jestvujúcich priemyselných závodov na Kysuciach (napr. v Čadci: Tatra, Slovena, Pokrok atď., v Kysuckom Novom Meste: Závody valivých ložísk, Drevina atď., v Turzovke: Slovenka, Drevina atď., v Krásne nad Kysucou: Drevina, Prefa atď., ako aj niekoľko menších), jednak so zakladaním jednotných roľníckych družstiev, štátnych a školských majetkov atď. Tieto pracovné príležitosti ako celok umožnili uvoľniť dovedy v individuálnej poľnohospodárskej výrobe skryté a dostatočne nevyužitú silu a orientovať ich do priemyslu a terciárnej sféry nielen na Kysuciach, ale aj v iných oblastiach štátu.

22. Ako názorný príklad zmeny odchádzania za prácou mimo miesta bydliska uve-

dieme znovu obec Snežnicu, ktorá leží na južnom okraji územia okresu a početnými autobusovými linkami je dobre spojená nielen s Kysuckým Novým Mestom a Čadcou, ale aj so Žilinou.

Z celkového počtu 1049 obyvateľov (stav k 1. júlu 1975) v jednotlivých priemyselných strediskách alebo v menších prevádzkárňach pracovalo spolu:

Snežnica

40 (Štátny majetok, Základná deväťročná škola, Materská škola, Miestny národný výbor, Jednota)

86 (starobní a invalidní dôchodcovia)

106 (ženy v domácnosti)

Žilina

218 (ČSD, ČSAD, Považské chemické závody, Slovena, Makyta, rôzne odvetvia potravinárskeho priemyslu a obchodu, stavebníctvo atď.)

Kysucké Nové Mesto

53 (Závody valivých ložísk, Štátne cesty, stavebníctvo atď.)

Brodno

15 (Drevina, Školský majetok)

Čadca

4 (Okresný národný výbor, Okresný ústav národného zdravia atď.)

Ostravsko

5 (Vítkovické železiarne KG, Třinecké železiarne)

inde

14 (v iných oblastiach štátu)

S p o l u

554 osôb (z toho 264 mužov a 280 žien)

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že odchádzanie za prácou sa orientuje predovšetkým do najbližších priemyselných stredísk, hlavne do Žiliny a Kysuckého Nového Mesta. Po druhé, na odchádzaní za prácou sa výrazne zúčastňujú aj ženy. Po tretie, ak z celkového počtu obyvateľov odrátame

ženy v domácnosti, z ktorých mnohé sú doma v rámci materskej dovolenky, a dôchodcov, ktorí sa trvalejšie zdržiavajú v obci (192 osôb, 18,3 %), zistíme, že je zamestnaných spolu 362 osôb (34,5 %). Toto percento je takmer totožné s celookresným priemerom zamestnaných osôb (116 446 obyvateľov, z toho ekonomicky činných v socialistickom sektore i v rámci individuálneho hospodárstva spolu 41 286, teda 35,5 %).¹⁴

Vo vzťahu k preberaniu a osvojovaniu si nových javov kultúry to znamená, že túto možnosť má denne viac ako jedna tretina všetkých obyvateľov obce, pričom treba upozorniť, že ide o ľudí, ktorí sú hlavnými nositeľmi a určovateľmi celkového spôsobu života v rodine i v lokálnom spoločenstve.

23. V súvislosti so zmenou zamestnateľskej štruktúry na dedine a s odchádzaním jej príslušníkov za prácou mimo miesta bydliska môžeme pozorovať ďalšie momenty, ktoré podľa nášho názoru v rozhodujúcej miere prispievajú k ovplyvňovaniu transmisie etnokultúrnych informácií nielen v synchronickom, ale aj v diachronickom pláne a ktoré sa priamo zúčastňujú na rozširovaní nových javov v kultúre dedinského spoločenstva.

Na prvom mieste je to narušenie, ak už nechceme použiť termín rozvrátenie, rozbitie pôvodnej jednoty miesta bydliska a práce. Táto jednota bola v tradičnom spôsobe života na dedine javom viac-menej všeobecným na celom Slovensku, pričom na Kysuciach mala niektoré zvláštne, regionálne špecifické formy v podobe už spomenutých sezónnych a obchádzkových doplnkových zamestnaní.

Pravda, aj v minulosti išlo o dialektickú jednotu. Jednotliví príslušníci dedinského spoločenstva, predovšetkým mužovia ako živitelia rodín, túto jednotu narúšali nielen spomenutými doplnkovými zamestnaniami, ale aj inými formami práce mimo obce

(ako sluhovia, príležitostní nádenníci atď.). Okrem toho jestvovali početné hospodárske i spoločenské styky medzi jednotlivými dedinami i medzi dedinou a mestom. Uskutočňovali sa predovšetkým v rámci farnosti, okresu, jarmokov, trhov, odpustov, púť atď. No treba zdôrazniť, že v základoch túto jednotu nenarúšali, hoci boli vhodnou príležitosťou na výmenu rôznych etnokultúrnych informácií. Preto jednotu miesta bydliska a práce pokladáme vo vzťahu k minulosti za rozhodujúci činiteľ lokálnej uzavretosti dediny i celkového spôsobu jej života a kultúry.

24. Táto jednota sa prejavovala rôzne, okrem iného aj v určitej endogamnosti dediny, takže rozsiahlejšia výmena etnokultúrnych informácií, najmä prenášanie niektorých výrazne odlišných, či už jedinečných alebo zvláštnych javov a poznatkov zo širšej oblasti, bola do určitej miery obmedzená a v porovnaní s prítomnosťou ju možno nazvať minimálnou.¹⁵ Pravda, na tejto skutočnosti sa zúčastňovalo mnoho rôznorodých faktorov, ktoré tu bližšie nebudeme rozoberať. Všimneme si iba otázku endogamnosti.

Ak na ilustráciu znovu použijeme už spomenutú obec Snežnicu, neprekvapujú údaje o jej výraznej endogamnosti pred troma desaťročiami a značnej exogamnej otvorenosti po druhej svetovej vojne.¹⁶

narodení inde v období	spolu	z toho mužov	žien
do 1899	1	0	1
1900—1909	12	2	10
1910—1919	14	4	10
1920—1929	23	12	11
1930—1939	22	10	12
1940—	54	28	26
s p o l u	126	56	70

Už z bežného porovnania týchto údajov vyplýva, ak za priemerný vek vstupu do

manželstva berieme 20 rokov, že do Snežnice sa v období do druhej svetovej vojny vydalo spolu 21 žien, ale priženilo sa iba 6 mužov (ide o narodených zhruba do roku 1919). Po druhej svetovej vojne sa počet týmto spôsobom prisťahovaných osôb nielen podstatne zvýšil, ale medzi oboma pohlaviami zhruba aj vyrovnal (50 mužov a 49 žien; ide o narodených po roku 1920).

Možno to pripísať rôznym momentom, predovšetkým výrazne zlepšeným podmienkam života v tejto obci alebo presnejšie, možnostiam primeraného a trvalého zamestnania, ktoré sa vytvorili v blízkych priemyselných strediskách (v Žiline, Kysuckom Novom Meste, Bródne a inde).

25. Ak skúmame, z ktorých dedín sa títo ľudia uvedenou formou prisťahovali, zistíme, že do druhej svetovej vojny to boli predovšetkým najbližšie obce. Zväčša patrili do jednej farnosti (Oškerda, Zádubnie, Brodno)¹⁷ alebo so Snežnicou bezprostredne susedili (Zástranie). Po druhej svetovej vojne ide už o prisťahovalcov nielen z najbližších dedín (Brodno, Oškerda, Zástranie, Zádubnie, Radola, Rudina, Vranie atď.), ale aj zo vzdialenejších dedín na Kysuciach (Kysucký Lieskovec, Krásno nad Kysucou, Dubie, Nesluša, Lopušné Pažite atď.). Sú to všetko dediny, s príslušníkmi ktorých sa majú možnosť oboznámiť a stretávať na pracovisku. Značný počet pritom pochádza aj z obcí okresu Žilina, s ktorými pravidelné kontakty mali takisto v rámci zamestnania. Je pritom zaujímavé, že vstupom do manželstva sa do Snežnice prisťahovali aj z iných oblastí Slovenska, ďalej aj z Moravy a Čiech a dokonca i z cudziny (Poľsko, NDR).

Hoci si uvedomujeme, že uvedené údaje nevystihujú v plnosti problematiku endogamnosti a exogamnosti danej obce (nevšímame si napríklad počet odsťahovaných ap.), jednako sa domnievame, že nám naznačujú určité tendencie, ktoré sa začali

zreteľnejšie prejavovať najmä po druhej svetovej vojne, a súčasne ukazujú kanály, ktorými sa na dedinu dostáva časť etnokultúrnych informácií iného ako lokálneho pôvodu, čo zostruje boj protikladov starého a nového v súčasnom procese zmien aj v materiálnej kultúre. Tieto údaje možno vo väčšej alebo menšej miere pokladať za reprezentatívne pre celé Kysuce, keďže v základe nevybočujú z reálnej skutočnosti, ani zo všeobecne známeho štatistického prímeru v rámci celého okresu.

26. Tradičnú uzavretosť dediny na Kysuciach, resp. tendencie endogamnosti v minulosti a exogamnosti v prítomnosti ako činiteľa zmien ľudovej kultúry možno ilustrovať aj úplne odlišnými príkladmi.

Z osobnej skúsenosti totiž poznáme, aká bola situácia v tomto smere medzi dvoma svetovými vojnami v iných obciach na Kysuciach. Ide o prípady, ako sa spoločensky posudzoval a hodnotil vydaj a priženie sa z jednej obce do druhej. Hoci sú to znovu javy, ktoré medziiným aj cez otázku spoločenskej prestíže možno skôr zahrnúť do oblasti sociálnej psychológie ako do priameho bádania etnografie, jedná sa o ich nemôžeme obísť.

V Brodne sa napríklad ženy, ktoré sa sem vydali z iných obcí farnosti, celkom bežne nenazývali menom manžela, ale menom obce, v ktorej sa narodili (napr. *Zádubanka, Vranka, Snežničanka*), príp. s pridaním krstného mena manžela (napr. *Jánova Zádubanka* atď.), a to aj vtedy, ak išlo o ženy staré, ktoré už veľa rokov prežili v danom lokálnom spoločenstve. Prítom je zaujímavé, že takéto ich pomenovanie nevyplývalo len z úsilia odlišiť, rozpoznať viaceré ženy, ak mali jedno a to isté priezvisko, ale aj zo snahy vyjadriť ním určitý spoločenský postoj. Spomenuté spôsoby pomenovania takýchto žien vyjadrovali totiž súčasne aj daným spoločenstvom uznávaný vzťah k nim, istý podtón

akoby príhany, cudzoty alebo spoločenského podceňovania.

Podobný, hoci už nie natoľko zreteľný bol aj vzťah k mužom, ktorí sa do Brodna priženili z iných dedín. Hoci neraz aj ich nazývali menom obce (napr. *ten Zádubanec, Vranec* ap.), jednako podstatne rýchlejšie sa ujalo volať ich vlastným priezviskom. Tento proces sa urýchlil, ak sa aktívne zúčastňovali na spoločenskom živote dediny alebo ak sa z neho výrazne vyčleňovali (napr. svojím zamestnaním).

Čo sa týka vzťahu k ženám, ktoré sa z Brodna vydali do inej obce, možno pozorovať, že sa voči nim uplatňovali tie isté princípy. Za istých okolností ich nazývali dievockým priezviskom, ku ktorému pridávali meno obce (napr. *Mariša Hrošovská, tá Snežničanka*), alebo ich jednoducho nazývali menom novej obce. Keďže takéto označovanie cudzích alebo odcudzených bolo sprevádzané aj tónom hlasu, je zrejme, že sa ním usilovali vyjadriť celkový vzťah spoločenstva k ľuďom, ktorí sa vydajom alebo prižením vyčlenili z pôvodného spoločenstva tým, že dali prednosť inému spoločenstvu.

27. Na intenzitu boja protikladov starého a nového v súčasnom procese zmien materiálnej kultúry nevyhnutne vplýva aj zvyšovanie vzdelanostnej úrovne. Aká bola v tomto smere situácia na kysuckej dedine, budeme znovu ilustrovať na príklade už spomenutej obce Snežnica.

Najstaršia, ešte žijúca generácia chodila do ľudovej školy v podstate iba jednu-dve „zimy“, aj to neraz do susednej dediny (konkrétne zo Snežnice do Brodna). Ak neberieme do úvahy, že sa vyučovalo po maďarsky, teda v cudzom jazyku, ktorému deti nerozumeli, navštevovanie školy bolo sťažované aj mnohými inými okolnosťami. Jednak zapájaním detí do rozličných druhov domácich a poľnohospodárskych prác najmä v jarných a jesenných mesiacoch,

jednak malým porozumením rodičov pre potrebu dať deťom vzdelanie (Snežnica: *otec mi vždy vpravievali: bez školy sa za pluhom zaobídeš, len ho musíš správne držať v zemi; písať a čítať som sa naučil až ako drotár v Prahe: bolo mi treba rozumieť nápisom na obchodoch, preto som ich odkresľoval a tak som sa naučil písať i čítať; drotárka bola vlastne mojou jedinou školou v živote a pod.*).

Nie zanedbateľným momentom bola aj malá starostlivosť buržoázneho štátu o vzdelanie obyvateľstva, neprístupnosť niektorých učebných pomôcok, neraz nedostatok oblečenia i hlad detí, zavinené celkovou nízkou životnou úrovňou dediny atď. Týchto momentov bolo podstatne viac, no naším cieľom nie je podrobne ich vymenovať a analyzovať.

V tejto súvislosti nám stačí zistenie, že v Snežnici do prvej svetovej vojny nebolo ani školy ani učiteľa. Ešte roku 1948 tu pôsobili len dvaja učitelia v dvoch triedach ľudovej školy. Ak tento stav porovnáme s prítomnosťou, zistíme nebývalý vzrast vzdelanostnej úrovne v tejto obci. Prejavuje sa nielen zvýšením počtu tried a učiteľov (roku 1975 tu na úplnej základnej deväťročnej škole s deviatimi triedami pôsobilo spolu 12 učiteľov a na dvojtriednej materskej škole 4 učitelia),¹⁸ ale aj získavaním primeraného vyššieho všeobecného, odborného i vysokoškolského vzdelania.¹⁹

Tento vzrast počtu tried a učiteľov v obci súvisí jednak so zavedením povinnej školskej dochádzky a s jej kontrolovaním vo vzťahu k zamestnávaniu školských detí v hospodárstve, jednak so zvýšením počtu obyvateľstva. V rozhodujúcej miere je však podmienený úsilím rodičov poskytnúť deťom primerané vzdelanie, aby sa mohli v zamestnaní lepšie uplatniť (Snežnica: *keď sa deti chcú učiť, rád ich podporím, syn mi je už chemickým inžinierom a dcéra bude možno lekárkou*). Základom uve-

deného vzrastu vzdelanostnej úrovne je starostlivosť socialistického štátu, ktorý zabezpečuje bezplatné štúdium na všetkých stupňoch škôl, realizujúce tým myšlienku o potrebe a nevyhnutnosti vzdelania pri budovaní socializmu.

28. Na doplnenie načrtnutej situácie ešte uvedieme, že v Snežnici sa prvé školské divadelné predstavenie, o ktoré sa pokúšal na jar 1929 miestny učiteľ, nemohlo uskutočniť, lebo „mládež začala už zakrátko odchádzať do jarných robôt (do repy) do Čiech, Moravy a Rakúska“;²⁰ v Lutišiach sa realizovalo až roku 1932, a to náboženského obsahu, keďže sa oň pričínil miestny farár.²¹

Ak to porovnáme so súčasnosťou, keď deti a mládež pravidelne hrávajú divadlo a niekoľko ráz ročne navštevujú aj predstavenia v Žiline, plasticky vidíme proces zmien aj na tomto úseku. Aj táto okolnosť pomohla rozbiť na dedine nielen jednotu miesta bydliska a práce a pôvodnú zamestnaneckú štruktúru, ale aj bývalú relatívnu uzavretosť na úseku spôsobu života a kultúry. Umožňuje predtým neznámu širokú výmenu rôznych poznatkov a skúseností, čím sa podstatne zostruje vzájomný boj protikladov starého a nového a radikalizuje aj vlastný proces zmien na úseku kultúry.

29. Ak sumarizujeme, čo sme doteraz zámerne rozviedli o boji protikladov starého a nového z hľadiska zmien hospodársko-sociálnych pomerov na dedine, ktoré sú, ako je známe, podmieňované a ovplyvňované početnými faktormi politického, hospodársko-sociálneho i kultúrneho charakteru, na prvom mieste širokými možnosťami rôznych druhov trvalého zamestnania mimo obce aj vďaka zvýšeniu vzdelanostnej úrovne dedinského obyvateľstva, nevyhnutne dospievame k poznaniu, že všetky analyzované skutočnosti sa stretávajú v jednom základnom bode. Týmto bodom je radikálne rozmnoženie počtu takých me-

chanizmov, ktoré v pôvodnom systéme transmisie etnokultúrnych informácií na dedine nejestvovali.

Kým totiž v tradičnej ľudovej kultúre sa rozhodujúci prúd informácií realizoval predovšetkým v rámci samého dedinského spoločenstva, medzi jeho jednotlivými generáciami, zatiaľ v súčasnom procese zmien tejto kultúry začal na dedinu smerovať zvonku, najmä z mesta ako priemyselného a kultúrneho centra. Pravda, prostredie dediny prichádzajúce informácie svojším spôsobom triedi; časť z nich prijíma a časť odvrhne, takže na dedine prebiehajúci proces zmien v kultúre vyústí nakoniec cez zložitý a protirečivý boj spomenutých protikladov znovu do ich jednoty.

30. To je však už problematika, ktorej potrebu objasniť sme vyčlenili už v úvode ako jeden z ďalších rozhodujúcich momentov prenikania nových jedinečných, zvláštnych i všeobecných javov do súčasnej materiálnej kultúry na Kysuciach. Toto jej vyčlenenie vyplýva z presvedčenia, že rozšírenie počtu ciest a spôsobov získavania informácií, a to bez ohľadu na to, či máme na mysli informáciu interpersonálnu (kontaktnú) alebo sprostredkovanú niektorým technickým mechanizmom (nekontaktnú), je tým činiteľom, ktorý v súčasnosti najvýraznejšie ovplyvňuje proces zmien ľudovej kultúry a súčasne naznačuje aj tendencie jeho ďalšieho smerovania.

Zo spomenutého vyplýva, že systém mechanizmov transmisie etnokultúrnych informácií pokladáme za jednu z rozhodujúcich príčin mnohých zmien v súčasnej ľudovej kultúre. Z viacerých dôvodov možno ho označiť za začiatok vzniku a šírenia mnohých jedinečných i zvláštnych javov. Keďže mu pripisujeme takúto úlohu, je nevyhnutné bližšie si ho všimnúť aj v našom príspevku, a to z hľadiska potrieb etnografického bádania.

2. MECHANIZMY TRANSMISIE ETNOKULTÚRNYCH INFORMÁCIÍ V SÚČASNOSTI

31. Problematika mechanizmov transmisie etnokultúrnych informácií alebo etnografickou terminológiou, spôsobov odovzdávania a preberania rôznych javov a hodnôt ľudovej kultúry na úrovni jedinečného zvláštného i všeobecného, ako aj spôsobov ich osvojovania v rovine synchronickej (v určitom priestore) i diachronickej (v istom čase, medzi jednotlivými generáciami), je špecifickým problémom, ktorý si na úseku materiálnej kultúry slovenská etnografia doteraz ešte nevšimla, ani ho bližšie neskúmala. Na úseku folkloristiky o problematike transmisie ústnych prejavov už vyšlo niekoľko príspevkov.²²

Podstatne rozsiahlejšia je však literatúra, ktorá sa otázkami analyzovania komunikácie²³ a informatiky²⁴ zaoberá vo všeobecnej rovine. Pravda, zameraná je predovšetkým na otázky šírenia literárnych, umeleckých a vedeckých poznatkov v súčasnom období vedeckotechnickej revolúcie. Keďže otázkam transmisie etnokultúrnych informácií v prostredí tradičného dedinského spoločenstva nevenuje dostatočnú pozornosť, prenášať jej záver do ľudovej materiálnej alebo duchovnej kultúry možno iba v obmedzenej miere.

Sústredenejšiu pozornosť spomenutej problematike podľa našich poznatkov venovala doteraz najmä sociologická literatúra, vychádzajúca či už v jazyku ruskom,²⁵ anglickom,²⁶ francúzskom²⁷ alebo nemeckom.²⁸ Niekoľko pozoruhodných príspevkov tohto zamerania vyšlo aj v sovietskej etnografickej literatúre.²⁹ Ich podnetnosť spočíva najmä v tom, že problematiku transmisie informácií všetkých druhov analyzujú na úseku kultúry v širokom zmysle slova.

Dôkazom toho je aj to, že na bilaterál-

nom filozoficko-metodologickom seminári,³⁰ ktorý bol venovaný objasneniu filozofických kategórií jedinečného, zvláštneho a všeobecného v procese zmien ľudových tradícií v období budovania socializmu, jeden zo sovietskych príspevkov je zameraný na jej riešenie vo vzťahu k súčasnosti ako k obdobiu vedeckotechnickej revolúcie.³¹

32. Keďže sme sa problematiku transmisie etnokultúrnych informácií pokúšali načrtnúť už v iných príspevkoch,³² aby sme objasnené otázky zbytočne neopakovali, tu iba stručne a v maximálnej skratke uvedieme niekoľko základných záverov vo vzťahu k procesu zmien, ktoré prebiehajú v súčasnej materiálnej kultúre na Kysuciach. Pritom budeme osobitne prihliadať na také javy, ktoré sú pozoruhodné práve z hľadiska spomenutých filozofických kategórií jedinečného, zvláštneho a všeobecného.

33. Pojem transmisie možno v širokom filozofickom zmysle definovať ako „informačne zameranú aktivitu živých systémov, ktorá vzniká na základe ich vzťahu k okolitému prostrediu s cieľom sebazáchovy“.³³ Keďže v tejto súvislosti nám ide o transmisiu ľudovej kultúry ako špecifickej ľudskej činnosti, uvedenú definíciu treba preložiť do terminologického aparátu etnografie chápať ako takú aktivitu spoločenstva ľudí, ktorá vzniká na základe ich vzťahu k okolitému prostrediu s cieľom uchovať dané spoločenstvo pomocou odovzdávania a preberania, osvojovania si potrebných informácií, hodnôt, tradícií i celého kultúrneho bohatstva ako dedičstva po predkoch.

Táto aktivita sa uskutočňuje synchronicky i diachronicky dvojakým spôsobom, a to priamym kontaktom (interpersonálne, bezprostredne v rámci rodiny a iných spoločenských inštitúcií lokálneho, regionálneho, etnického i nadednického charakteru napodobňovaním a zaúčaním sa) alebo nekon-

taktne (pomocou rozmanitých znakov a symbolov).

34. Transmisia etnokultúrnych informácií na úseku ľudovej kultúry z hľadiska použitých mechanizmov prebieha súbežne v niekoľkých rozdielnych stupňoch.

a) Na prvom stupni ju možno špecifikovať ako medzigeneračné preberanie jestvujúcich materiálnych výrobkov spolu s prístupnými prírodnými surovinami, poskytovanými daným prostredím.

b) Na druhom stupni ako medzigeneračné preberanie štandardizovaných postupov výroby a správania, pričom jestvujúce spôsoby výroby a správania možno čiastočne komunikovať slovom, no v rozhodujúcej miere ich osvojovaním si prostredníctvom napodobňovania a zaúčania sa do technologických princípov práce, teda bezprostredným nasledovaním (napr. v obrábaní pôdy, príprave stravy, vo výrobe konkrétnych predmetov, ale aj vo výchove detí atď.).

c) Na treťom stupni ide o medzigeneračné preberanie a osvojovanie si daných informácií pomocou slova a rôznych iných znakov a symbolov. Pomocou znakov a symbolov sa odovzdávajú nielen najdôležitejšie javy a hodnoty ľudovej kultúry, ale aj ich podstata a význam, keďže zahŕňajú rovnako to, čo obvykle označujeme termínom ľudové zvyky a obyčaje, ako aj všetky vedomosti a predstavy o čase a priestore, všetky aspirácie daného spoločenstva, teda to, čo môžeme vyjadriť pojmom svetónázor.³⁴

35. Pri analýze mechanizmov transmisie etnokultúrnych informácií musíme na úseku ľudovej kultúry brať do úvahy všetky tri stupne. Pritom však nemožno nevidieť, že majú odlišnú kvalitu, iný podiel v tradičnej kultúre a iný v súčasnom procese jej zmien.

Čo sa týka prvého stupňa preberania konkrétnych materiálnych výrobkov, už na

inom mieste sme uviedli, že materiálne predmety majú po svojom vzniku samostatný život. Existujú nezávisle od svojho tvorca, pričom svojho tvorca a nositeľa najčastejšie prežívajú.³⁵ Táto ich existencia závisí od mnohých okolností. Na jednej strane od materiálu (či ide o hlinu, kameň, drevo, textil atď.), na druhej strane od funkcie, úžitkovosti a miery hodnotenia v spôsobe života a kultúre daného spoločenstva (či ide o javy každodenného alebo občasného používania, či majú iba úžitkovú alebo aj kultovú a inú funkciu atď.). Keďže vždy ide o javy jednotlivé, individuálne, konkrétne, nachádzajú sa buď v rovine kategórie jedinečného alebo v rovinách kategórie zvláštneho podľa toho, nakoľko vyjadrujú špecifickosť spôsobu života jednotlivca alebo celého spoločenstva.

V prípade štandardizovaných spôsobov výroby a správania ide už o javy a procesy sociálneho charakteru. Ich existencia je v základe podmienená nielen prírodnými danosťami, ale aj širokým súborom rôznych politických, právnych, umeleckých, sociologických, sociálnopsychologických, sociálnopedagogických a iných momentov. Na úseku ľudovej kultúry sa premietajú predovšetkým prostredníctvom práce, jej napodobňovaním a zaučaním sa do jej špecifických postupov a princípov. Keďže v základoch ide o javy a procesy vo väčšej alebo menšej miere štandardizované, z hľadiska sledovaných filozofických kategórií najčastejšie sa nachádzajú v rovinách zvláštneho, pre dané spoločenstvo v príslušnom čase a priestore špecifického, hoci pritom nemožno vylúčiť ani rovinu jedinečného, ktoré dialekticky prerastá do zvláštneho, ani rovinu všeobecného, ktoré zas dialekticky spája lokálne, regionálne alebo etnické spoločenstvá navzájom.

Tretí stupeň transmisie etnokultúrnych informácií sme charakterizovali ako odovzdávanie a preberanie, osvojovanie si

podstaty a významu javov prostredníctvom rôznych znakov a symbolov. V tradičnej ľudovej kultúre sa uvedené znaky a symboly reprezentujú predovšetkým hovoreným alebo spievaným slovom, ako aj zvukom, mimikou, gestom, pohybom, kresbou atď., v súčasnom procese jej zmien okrem toho aj slovom písaným a tlačeným (tlač ako jeden z masovokomunikačných prostriedkov), slovom hovoreným (rozhlas) i syntézou všetkých spomenutých znakov (film a televízia). Z hľadiska filozofických kategórií ide najmä o roviny zvláštneho a všeobecného, keďže rovina jedinečného prechádza určitým sitom spoločenskej štandardizácie a unifikácie, ktoré individuálne, konkrétne prejavu vtlačajú širšie prijaté normy štýlu a úsilia masovo pôsobiť.³⁶

Uvedené stupne mechanizmov transmisie etnokultúrnych informácií treba pri štúdiu súčasnej ľudovej kultúry brať do úvahy preto, lebo v rozhodujúcej miere ovplyvňujú proces jej zmien v období vedecko-technickej revolúcie. Ich objasnenie treba pokladať za vážny metodologický problém, ktorému etnografia musí venovať primeranú bádateľskú pozornosť.

36. V tejto súvislosti iba stručne naznačíme, v čom podľa nášho názoru spočíva význam uvedeného metodologického problému.

Pre tradičnú ľudovú kultúru okrem hovoreného slova rozhodujúcim prostriedkom transmisie etnokultúrnych informácií v dedinskom prostredí bola najmä práca. Práca, jej napodobňovanie a zaučanie sa do nej už od prvých krokov ľudského jednotlivca, spočiatku realizovaná formou hry a zábavy,³⁷ je v tomto zmysle špecifickým, pre človeka i celé ľudské spoločenstvo charakteristickým druhom činnosti. Keďže práca je v skutočnosti počiatkom vzniku človeka ako rozumovej bytosti, od jej vzniku musíme nevyhnutne predpokladať, že sa za-

čali postupne formovať aj osobitné psychické prostriedky na jej realizáciu. K nim patrí predovšetkým vedomie, a preto história vzniku práce je vlastne históriou vzniku ľudského vedomia, je jeho predpokladom.³⁸

Práca pritom vyjadruje tie formy ľudskej činnosti, ktoré sú založené na učení. Nejde o vrodené, ale získané, postupne si osvojované modely činnosti, o takú činnosť, ktorej podstatou je na jednej strane napodobňovanie a zaúčanie sa, na druhej vedomé odovzdávanie mimogeneticky získaných individuálnych poznatkov a skúseností.³⁹

37. Ak uvedené závery filozofie a psychológie premietneme na vývin tradičnej i súčasnej ľudskej kultúry na Kysuciach, aj bez osobitnej ilustrácie na konkrétnych javoch je prijateľný zovšeobecňujúci poznatok, že ešte pred niekoľkými krátkymi desaťročiami sa transmisia etnokultúrnych informácií realizovala v rámci komunikácie jednotlivých generácií predovšetkým prostredníctvom rôznych druhov prác, ktoré sa vykonávali v rámci bezprostredných kontaktov rodičov a detí, starých a mladých, predkov a potomkov, a to zaúčaním sa do nich na základe osobného príkladu a hovoreného slova.⁴⁰

Dieťa sa od svojich prvých krokov cielavedome prostredníctvom hry viedlo k vykonávaniu určitej práce a k zapájaniu sa do jej realizácie. Primerane k svojmu veku, pohlaviu i fyzickým a duševným schopnostiam sa zúčastňovalo na takých úkonoch, ako je starostlivosť o mladších súrodencov, pasenie husí, neskoršie dobytká, prinesenie vody alebo jedla na pole, poháňanie pri oraní atď. Hoci na prvý pohľad ide o činnosť, ktorá nie je z hľadiska zabezpečenia základných životných potrieb rozhodujúca, jednako bola v spôsobe života človeka na dedine dôležitá, lebo odbremenovala rodičov od jej vykonania a umož-

ňovala im sústrediť sa na práce a úkony podstatné.

38. No človek sa od iných živých bytostí odlišuje nielen prácou ako špecificky ľudskou činnosťou, ale najmä svojou schopnosťou vytvárať rôzne znaky a symboly a narábať nimi, teda symbolicky sa správať a konať, čo sa prejavuje predovšetkým v jeho rozmanito členitej reči.⁴¹ Celé ľudské konanie a správanie je v podstate založené na používaní rozmanitých znakov a symbolov, pričom symbol tu vystupuje ako určujúci príznak ľudstva.⁴² Preto je pri výskume akejkoľvek základnej činnosti každého spoločenstva, teda aj kultúry nevyhnutné v medzigeneračných rovinách odhaliť tie prostriedky a mechanizmy, vďaka ktorým príslušné spoločenstvo ako systém pôsobí, a súčasne určiť aj poslanie a úlohu týchto prostriedkov v hraniciach daného spoločenského systému.⁴³

Ak tieto otázky transmisie etnokultúrnych informácií premietneme na konkrétnu situáciu na Kysuciach, treba konštatovať, že ešte pred niekoľkými desaťročiami išlo zväčša o spoločenstvo, ktoré vo svojej rozhodujúcej väčšine nepoužívalo písmo. Celé kultúrne dedičstvo, všetky ľudové tradície materiálne i duchovné sa v ňom prenášali jedine prácou a slovom (symbolmi), pričom sa z neho uchovávalo predovšetkým to, čo malo v spôsobe života aktuálny význam.⁴⁴ Potvrďuje to zistenie v obci Snežnica i v Lutišiach, že ešte súčasná stará a najstaršia generácia nevie písať a čítať: sú teda v podstate negramotní alebo pologramotní.⁴⁵ Tento jav sme už vysvetlili spomenutými minimálnymi možnosťami školského vzdelania v mladosti i celkovými hospodársko-sociálnymi pomermi na dedine v celej skúmanej oblasti.

39. Ináč je to však v súčasných podmienkach výstavby socializmu. Keďže sme konkrétnu situáciu ilustrovali na príklade Snežnice, tu stačí konštatovať, že veku a

pohlaviu. prispôsobované prenášanie a osvojovanie si poznatkov z otca na syna patrí už minulosti. Ak za čias dedov a otcov stačili majstrovi nadobudnuté vedomosti raz a navždy, majster v súčasnosti, a tým skôr v budúcnosti si musí vedomosti nevyhnutne dopĺňať novými poznatkami, lebo to, čo platilo včera, zajtra už bude prekonané.⁴⁶

40. Vo vzťahu k ľudovej kultúre musíme pripomenúť aj ďalší poznatok, ktorý je z hľadiska jej podstaty a vlastností rozhodujúci. Vo všeobecnej rovine ho môžeme vyjadriť nasledujúcimi slovami:

Ak vytvorením reči bola vynájdená nová, nadindividuálna forma ľudského vedomia, zafixovaného v intencionálnych znakových systémoch a odovzdávaného a z generácie na generáciu transformovaného v rozsahu príslušných historicko-sociálnych skúseností,⁴⁷ tak vytvorením písma, no hlavne jeho aktívnym ovládaním vzniká ďalšia nadindividuálna forma uchovávanía ľudského vedomia a poznania v rámci daných historicko-sociálnych skúseností, ktorá nevyhnutne pôsobí na charakter kultúry ako špecifickej ľudskej činnosti.

No vývin v tomto smere pokračuje ďalej. V období vedeckotechnickej revolúcie vznikajú a rozvíjajú sa nové, nadindividuálne formy uchovávanía ľudského vedomia a poznania, a to v podobe masovo-komunikačných prostriedkov vizuálneho i auditívneho charakteru. Tým nastáva úplne odlišná situácia vo vzťahu k predchádzajúcemu vývinu kultúry, najmä ak si uvedomíme, že všetky spomenuté nadindividuálne formy zápisu, uchovávanía i prenášania jestvujúcich historicko-sociálnych skúseností a poznatkov sa môžu vďaka svojim technickým parametrom nielen hromadne rozširovať a vlastniť, ale aj nepretržite opakovať (napr. pomocou magnetofónových pásov atď.).

Táto skutočnosť vo vzťahu k ľudovej

kultúre a k tendenciám jej vývinu v súčasnom období, nazývanom obdobím vedeckotechnickej revolúcie, má ešte dostatočne nepreskúmaný význam, lebo znamená, že sa do kultúry dediny môžu početnými kanálmi a opakovane mnoho ráz za deň presadzovať historicko-sociálne skúsenosti a poznatky iných lokálnych, regionálnych i etnických spoločenstiev a postupne sa v nej udomáčať.

Preto problematika mechanizmov transmisie etnokultúrnych informácií má nesporné svoje bádateľské oprávnenie pri štúdiu procesu zmien ľudových tradícií v súčasnosti, ako aj pri štúdiu formovania sa novej, formou národnej a obsahom socialistickej kultúry. Cesty a spôsoby preberania rôznych nových poznatkov, úloha týchto moderných inštitucionalizovaných systémov, ako aj význam, aký im dedinské spoločenstvo pripisuje, musia zaujímať každého bádateľa, ktorý sa zaoberá výskumom akéhokoľvek spoločenstva i štúdiom jeho kultúry ako živého, neprestajne sa meniaceho organizmu.⁴⁸

41. Aby sme názorne ukázali pôsobenie a význam niektorých mechanizmov transmisie etnokultúrnych informácií pomocou tlače, rozhlasu, filmu a televízie, uvedieme niekoľko konkrétnych príkladov z úseku materiálnej kultúry na Kysuciach v poslednom období.

42. Z hľadiska klimatických podmienok nie je na Kysuciach vhodné stavať rodinné obytné domy stredomorského (juhoeurópskeho) typu s rovnou strechou alebo domu atriového, a jednako ich tu nachádzame, pravda, iba v rovine jedinečného. Keďže vo väčšej miere nie sú rozšírené, nedostali sa ešte do roviny zvláštneho, aby sa stali špecifickým javom pre oblasť Kysúc. Vývin pôdorysu rodinného obytného domu prekonal tu v období posledných tridsiatich rokov zhruba tieto štádiá:

a) pôvodný pôdorys tradičného obytného

Murový obytný dom štvorcového pôdorysu z polovice 20. stor., Zákopčie, okr. Čadca. Fotoarchív NÚ SAV, Bratislava. Foto A. Pranda

Typ murovaného obytného domu po roku 1945, Zborov n. Bystricou, okr. Čadca. Fotoarchív NÚ SAV, Bratislava. Foto A. Pranda

domu bez ohľadu na to, či bol k cestnej komunikácii v obci situovaný štítom alebo pozdĺžne, mal zväčša tvar veľkého písmena „I“. Tento pôdorys bol podmienený nielen pomerne úzkymi stavebnými parcelami v intraviláne obcí, ale aj úsilím uzavrieť spredu dvor, ktorý vytvárali rôzne hospodárske stavby, nevyhnutné z hľadiska základného spôsobu života roľníka, poľnohospodárstva a chovu dobytká,

b) novším typom pôdorysu, známym už v tradičnom obytnom dome tejto oblasti,⁴⁹ no nie natoľko rozšíreným, je tvar veľkého písmena „L“. Tento pôdorys sa vyskytuje najmä u majetnejších roľníkov, ak im ho umožňovala širšia individuálna parcela. Vo

väčšom rozsahu sa rozšíril v medzivojnovom období, hlavne však v prvých rokoch po druhej svetovej vojne, keď sa ešte rátalo s hospodárením na pôde, výhodne spájaným s príjmom z práce v priemyselnom závode,

c) tretí typ pôdorysu, ktorý sa začal vo väčšej miere rozširovať až v päťdesiatych rokoch po druhej svetovej vojne, má tvar veľkého hranatého „O“ (tzv. štvorca). Tento typ rodinného domu si mohli stavebníci vybrať až vtedy, keď mali možnosť stavať mimo intravilánu obce alebo keď im pozemky štandardizovanej výmery začali prideľovať v rámci plánu bytovej výstavby. V podstate ide o dom mestského typu, tzv. vilky, ktorá bola podľa nášho názoru prvotným vzorom nielen pre stavbu domu tohto pôdorysu, ale aj pre jeho vnútorné členenie.

Hoci uvedený typ má väčší alebo menší dvor, na okraji ktorého sú z jednej strany, najčastejšie náveternej, postavené niektoré drobné hospodárske stavby (napr. kôlna, kurín a pod.), jednako sa v ňom už neráta s hospodárením na pôde. Tento typ je v súčasnej výstavbe rodinných obytných domov na Kysuciach najrozšírenejší. Takmer všeobecne má všetko civilizačné vnútorné vybavenie (vlastný alebo skupinový vodovod, kúpeľňu, malú kanalizáciu, v niektorých prípadoch aj plynifikáciu, riešenú vo forme bômb na propan—butan a pod.).

Podľa predbežných poznatkov z terénnych výskumov možno usudzovať, že tento typ už prešiel z roviny jedinečného do rovín zvláštneho, keďže nadobudol pre túto oblasť niektoré špecifické príznaky (napr. trávnatý predný dvor s kvetinovým záhonom, oddelený od dvora hospodárskeho, zakomponovanie garáže do suterénu domu alebo častejšie ako osobitnej stavby do dvora atď.),

d) posledný vývinový typ rodinného obytného domu má pôdorys tvaru veľkého

písmena „U“. Je bez krokvej strechy a podstrešných priestorov, teda s vodorovnou (rovnou) strechou, ktorá sa začína rozširovať aj v najnovších domoch štvorcového typu. V podstate ide iba o jednotlivé domy, a preto možno jeho výskyt charakterizovať rovinou jedinečného.

43. Ak sme pri výskumoch v teréne sledovali príčiny rozširovania sa posledných dvoch uvedených typov rodinného domu, zistili sme, že rovnako obytný dom štvorcového pôdorysu s rovnou strechou, ako aj dom neuzavretého atriového typu s rovnou strechou, ktoré sú komponované cez malý trávnatý dvor priamo do záhrady, vybral si stavebník najčastejšie po oboznámení sa s ním v televíznej relácii alebo v dennej tlači. Bližšie svoju predstavu konkretizoval na základe štandardizovaných typizovaných projektov, ktoré vyšli knižne a nachádzajú sa v príslušnom oddelení národných výborov, alebo si stavebník vybraný typ dal prispôbiť v projekčnej zložke stavebného závodu, resp. súkromne u príslušného odborníka.⁵⁰ Pri výbere daného projektu sa riadi situovaním stavebnej parcely, finančnými možnosťami, úsilím vyrovnáť sa miestnemu štandardu, rozsahom predpokladanej alebo vopred zabezpečenej susedskej výpomoci atď.

S podobnými typmi rodinných domov s rovnou strechou sa možno stretnúť aj v iných oblastiach Slovenska, najmä v mestách, hoci nie sú neznáme ani na dedinách (napr. v okolí Bratislavy, Žiaru nad Hronom a pod.).

Pritom je pozoruhodné, že na Kysuciach sa doteraz pri stavbe nových rodinných domov všetkých typov uchovali spomenuté tradičné formy susedskej výpomoci a že z hľadiska spoločenskej prestíže na celom severozápadnom Slovensku stáva sa viac alebo menej všeobecným javom postaviť si rodinný dom štvorcového pôdorysu. Pritom v rámci rodinnej alebo susedskej vý-

pomoci ide neraz o postavenie nie jedného, ale postupne viacerých domov pre každé dieťa osobitne.⁵¹

44. Z úseku ľudovej stravy môžeme ako príklad uviesť rozšírenie konzumovania knedlí namiesto zemiakov, a to nielen v kombinácii s údeným mäsom a kyslou kapustou, ale aj s rôznymi druhmi omáčok. Tento jav možno najvýraznejšie pozorovať v rodinách, ale aj v celých obciach, z ktorých odchádza väčšina ekonomicky činných mužov a žien pracovať do Ostravska.⁵²

S týmto typickým jedlom českej kuchyne sa najmä príslušníci mladej a strednej generácie stretávajú jednak na vojenčine, jednak v jedálňach priemyselných závodov i na poľnohospodárskych brigádach (Lutiše: *celé dva týždne nás krmili knedlíkmi, boli ku každému mäsu, a to sme mali aj dva razy denne*; Raková: *až v Trinci som spoznala knedlíky* a pod.). Pritom je pozoruhodné, že obľúbenosť tohto jedla nebola vyvolaná nedostatkom zemiakov alebo ich vypadnutím z ľudovej kuchyne na Kysuciach. Ide teda o jeho prenesenie z prostredia pracoviska do miesta bydliska a jeho rozšírenie interetnickými vzťahmi.

Rozširovanie obľúbenosti spomenutého jedla vyvolalo potrebu výroby a ambulatného predaja knedlíkov v reštauračných zariadeniach v mestách i v dedinských vývarovniach. Je veľmi pravdepodobné, že v tomto smere určitú, a nie nevýznamnú úlohu majú aj jednotné normy stravovania, ktoré platia nielen v závodných kuchyniach, ale aj v školských jedálňach.

45. Ak v niektorých prípadoch môžeme zistiť a datovať vznik a počiatok rozširovania sa určitých javov v ľudovej kultúre, teda z hľadiska historického a logicko-gnozeologického určiť časový moment „pretržitého v nepretržitom“ v objektívnej skutočnosti i v poznaní,⁵³ vo väčšine prípadov aj za predpokladu, že ide o javy jednotli-

vé, individuálne, konkrétne, jestvujúce iba v rovine jedinečného, tento časový moment sa dá ťažko „ulapiť“. Viaceré jednotlivé, individuálne javy totiž pomerne rýchle prechádzajú do roviny zvláštneho, pre určité spoločenstvo alebo jeho vekovú či zamestnaneckú vrstvu špecifického v danom čase a priestore. Ďalej to vyplýva aj zo spoločenského charakteru javov ľudovej kultúry.

Rovinu jedinečného si javy ľudovej kultúry uchovávajú predovšetkým v rámci rodiny, a to dovtedy, kým sú jej rámcom obmedzované ako javy individuálne. No ak sa rozširujú viacerými prístupnými kanálmi, najmä naraz a osobnými poznatkami i skúsenosťami príslušníkov mnohých rodín, vtedy vo väčšej alebo menšej miere prerastajú hneď do roviny zvláštneho, pre isté lokálne spoločenstvo špecifického. V tomto prípade podliehajú už zákonitiam sociálnej psychológie, lebo sú podmienené rôznymi spoločenskými normami. V súčasnosti ich určuje nielen príslušné lokálne alebo regionálne spoločenstvo, ale aj štát, prostredníctvom svojich zariadení (napr. školy, závodu, národného výboru a pod.), svojou hospodársko-sociálnou politikou atď. Ďalej nie zanedbateľným momentom je aj úspora materiálu a času, systém hodnotových orientácií, spoločenská prestíž a pod.

46. Významnú úlohu má najmä spoločenská prestíž. Vznik mnohých javov na rovine jedinečného je v rozhodujúcej miere podmienený práve jej pôsobením (Snežnica: *keď má štokovec sused, a pritom býva len v kuchyni, prečo by ho nemal aj môj syn; ten dom sme postavili, aby sme bývali lepšie ako kedysi* a pod.).

*No pôsobenie spoločenskej prestíže na túto rovine nezaniká, ale sa cez mnohé javy individuálneho charakteru postupne prenáša do roviny zvláštneho, v ktorých sa boj protikladov jedinečného začína postupne stierať a prerastať do spoločného

ako osobitného pre širšie spoločenstvo.

47. Keďže pri spoločenskej prestíži ide o pozoruhodný moment z hľadiska sledovaných filozofických kategórií jedinečného, zvláštneho a všeobecného, pokúsime sa jej pôsobenie ukázať na niektorých na Kysuciach už viac-menej všeobecných javoch.

Ak ešte v nedávnej minulosti hodnotou najvyššej kategórie, ktorá určovala všetky základné spoločenské normy, bola pôda a rozsah jej vlastníctva, v súčasnosti sa aj v obciach, v ktorých sa ešte neuskutočnila socialistická kolektívizácia poľnohospodárstva, na jej miesto dostali iné hodnoty. Takto chápaná hodnota pôdy sa v podstate zúžila na stavebný pozemok. Najpresvedčivejším dokladom tohto sú dve skutočnosti.

a) Hoci na Kysuciach produktivita práce v JRD a ŠM sa nedá porovnávať s produktivitou práce v socialistickom poľnohospodárstve v nížinných oblastiach a hoci štát na úseku sociálnej politiky prevzal v tomto smere všetky záväzky (napr. vyplácanie rodinných prídavkov na deti, sociálnych a invalidných dôchodkov atď.), jednako sa nestalo, že by sa boli v nedávnych krízových rokoch vyskytli prípady žiadostí o navrátenie pôdy a úsilie začať opäť jednotlivovo hospodáriť. Práve naopak, keďže jestvuje možnosť porovnať produktivitu práce na družstvách s produktivitou práce u jednotlivých hospodáriacich roľníkov, neprekvapuje, že u majiteľov pôdy silnie úsilie odovzdať ju do spoločného užívania (Lutiše: *veď role by som milerád odovzdal štátu. Na nich iba driem, peniaze zarobené v Žiline vkladám, a čo z toho mám. Iba drinu a mozole. No nechce ich, vraj sa mu to u nás neopláca* a pod.).

b) Keďže pôda v kategórii hodnôt stratila svoje prvenstvo, na jej miesto sa dostávajú viaceré a rozdielne javy. Kým u strednej a mladej generácie sa takouto prvoradou hodnotou jednoznačne stala snaha postaviť

si vlastný moderný rodinný dom, u mladej a najmladšej generácie sa ňou stáva vyššie vzdelanie a prostredníctvom vzdelania a príjmov v zamestnaní vlastníť osobné auto (Snežnica: *ak dostanem byt v Žiline, kúpime si auto, veď obaja zarábame; už máme pridelený pozemok, najprv postavíme dom a ak nekúpime auto, kúpia ho deti* a pod.).

Preto na dedinách v tejto oblasti môžeme pozorovať takmer úplnú výmenu bytového fondu a jeho výraznú modernizáciu i vyrovnanie sa úrovni bývania v meste nielen z hľadiska priestorového členenia domu, ktoré je na dedine väčšie a priestrannejšie, ale aj z hľadiska jeho vnútorného vybavenia. Pritom je pozoruhodné, že sa v značnej miere rozšírilo aj objednávanie dennej tlače a rôznych vzdelávacích, odborných i zábavných časopisov,⁵⁴ ktoré sa priblížilo úrovni mesta.

48. Na rozdiel od miest, v ktorých v pozícii kategórie najvyššej hodnoty z hľadiska spoločenskej prestíže významné miesto zaujíma zahraničná rekreácia, na dedine bez ohľadu na to, či ide o obec s kolektívnym alebo individuálnym hospodárením, voľný čas (dovolenka) sa využíva v podstate dvojako. U mužov na výstavbu alebo pomoc pri stavbe rodinného domu, u žien vo forme poľnohospodárskej brigády na JRD a ŠM v Čechách a na Morave a podstatne menej aj na južnom Slovensku.

Pritom je pozoruhodné, že hlavným cieľom týchto brigád, organizovaných neraz tak, aby celozávodná dovolenka v priemyselnom závode pripadla práve na ich obdobie, je predovšetkým úsilie získať krmivo pre hydinu a ošipané, prípadne lacnejší deputátny cukor, kým finančný prínos je druhoradý.⁵⁵ Veľmi presvedčivo to možno zistiť, ak sa skúmajú otázky pretrvávania tohto javu (Lutiše: *brigády sú Amerikou, za dva-tri týždne máme zbožia na celý rok; Povina: všetci zo závodu šli na brigádu do Čiech, ja som aj chlapca vzala, aby sme*

mali čím vykrmiť brava v chlieve a pod.).

Forma poľnohospodárskych brigád je v podstate prežitkom minulých období, keď odchádzanie na sezónne poľnohospodárske práce bolo sociálnou nevyhnutnosťou. Hoci sa jeho hospodársko-sociálny význam a spoločenská funkcia zmenili, doteraz sa tu udržiava najmä preto, lebo jestvujú problémy s voľným nákupom obilnín (pšenice, jačmeňa a kukurice) na krmné účely.

49. S rastom hospodársko-sociálnej úrovne dediny všeobecne i so zmenou jej hodnotových orientácií na Kysuciach osobitne nemožno nevidieť, že na úseku materiálnej kultúry nastávajú výrazné zmeny aj vo vedomí, v hodnotení ďalších javov. Ako posledný príklad použijeme situáciu na úseku ľudového odevu.

Dedina na Kysuciach zhruba pred trocha desaťročiami — okrem najstaršej generácie žien — ľudový tradičný odev rýchlo odložila a nahradila ho konfekčným odevom. Príčinou toho bolo jednak, že v období odovzdávania štátom predpísaných poľnohospodárskych produktov v rámci kontingentov prestali pestovať ľan a konope, jednak jeho opustenie podmienilo však aj nové pracovisko; v priemyselnom závode, najčastejšie v odlišnom etnickom prostredí, niektoré súčiastky tradičného odevu sa jednoducho nemohli používať (napr. široké šorce a zástery alebo vrkoče pri spriadacích a tkacích strojoch v Slovine, súkenné nohavice v hutách Ostravska atď.).

V poslednom období možno však pozorovať, že sa k nemu výrazne zmenil vzťah. Tradičný ľudový odev sa začína znovu pri určitých príležitostiach používať a v osobitných funkciách uplatňovať (napr. pri svadbe, predvádzaní niektorých tradičných zvykov, v súboroch a divadlách atď.). Pritom ľudový odev na rozdiel od nedávnej minulosti pokladajú už za kultúrnu, historickú hodnotu (Raková: *naši mládenci a dievky sa na Palárikovej Rakovej vždy*

pekne ukázu; aj *betlehemci a Dorota je oveľa krajšia v ľudovom kroji* a pod.).

Pravda, návrat k tradičnému ľudovému odevu pri uvedených príležitostiach je už otázkou, ktorá priamo nespadá do nami teraz sledovanej problematiky. Keďže ide o jeho druhú existenciu, o používanie so zmenenou základnou funkciou, patrí v podstate do problematiky „folklorizmu“ na úseku súčasnej materiálnej kultúry. Príčiny tohto druhu folklorizmu treba hľadať nielen vo zvýšenej sociálnej úrovni dediny (Raková: *teraz už máme peniaze aj na nové kroje* a pod.), ale aj v pôsobení niektorých masovokomunikačných prostriedkov, najmä televízie (Raková: *keby bola televízia farebná, či by sa všetci pokochali v kráse nášho kroja*).

ZÁVER

50. Všetky nami tu spomenuté zmeny javov a procesov, či už ide o zánik a dožívanie starého alebo o vznik a upevňovanie sa nového v súčasnej materiálnej kultúre na Kysuciach, uskutočňujú sa prostredníctvom tisícich konkrétnych, jednotlivých, individuálnych javov v rovine jedinečného a postupne prerastajú do roviny kategórie zvláštneho, aby tak časovo i priestorovo, ako aj z hľadiska formy, obsahu a funkcie alebo ináč špecifikovali súčasné obdobie výstavby socializmu v tejto oblasti.

Pri analýze starého a nového z hľadiska spomenutých filozofických kategórií sme zámerne nepostupovali opisom viacerých konkrétnych javov. Preto sme neopisovali konkrétny obytný dom Ševčíka, Ježu, Labudu, Chvasteka alebo Králika v Snežnici, Berešíka alebo Káčeríka v Hornom Vadičove atď., ani traktor a prívesné náradie robotníka Tabačka v Lutišiach, ani konkrétny jedálny lístok Zemaníkovcov, Hajdukovcov a iných v Rakovej alebo ďalšie

konkrétne, jednotlivé, hmatateľne jestvujúce nové javy v Turzovke, Skalitom, Riečnici či vo Vraní, hoci sme ich mali nepretrajne na pamäti, keď sme sa po vyčlenení ich spoločných príznakov usilovali dospieť k určitému zovšeobecneniu.

Nepostupovali sme tak preto, lebo opis konkrétnych, individuálnych, jednotlivých javov sa nám zdal príliš zdĺhavý a neschodný. Cieľom nášho príspevku bolo ukázať nie iba jedinečné, ale predovšetkým zvláštne, to, čo je pre celú súčasnú materiálnu kultúru na Kysuciach špecifické a čo najzreteľnejšie signalizuje základné tendencie jej ďalšieho vývinu a postupného pretvárania sa na kultúru formou národnú a obsahom socialistickú.

51. Išlo nám v podstate o vystihnutie boja protikladov, boja starého s novým a o zistenie ich podstaty v zmysle marxistickej dialektiky, logiky a teórie poznania, podľa ktorých protiklady sú identické. Jednotlivé je protikladom všeobecného. Jednotlivé neexistuje inak ako v tej súvislosti, ktorá vedie k všeobecnému, a naopak, všeobecné neexistuje pred jednotlivým a mimo neho, tak ako jednotlivé neexistuje mimo všeobecného. Každý objekt je jednotou všeobecného a jednotlivého. Zvláštne je akýmsi spájajúcim ohnivkom medzi jednotlivým a všeobecným.⁵⁶

Každé všeobecné len približne zahŕňa všetky jednotlivé javy, keďže každé jednotlivé len neúplne vchádza do všeobecného. Všeobecné existuje v jednote s jednotlivým. Jednotlivé akoby tvorilo, vytváralo všeobecné, samo zároveň vzniká a pohybuje sa podľa určitých zákonov. Každé jednotlivé je (tak či onak) všeobecné a súvisí tisícimi prechodmi s jednotlivými (vecami, javmi, procesmi ap.) iného druhu.⁵⁷

52. Aplikovanie spomenutých filozofických kategórií na javy súčasnej materiálnej kultúry na Kysuciach potvrdilo, že jednotlivé datuje počiatok novej etapy vo vý-

vine vlastností daného javu i v priostrení ich protirečení; zvláštne tieto protirečenia rozvíja, aby nakoniec všeobecne vnútorne

zjednotilo antagonistické protirečenia jednotlivého a zvláštneho a vytvorilo novú dialektickú jednotu.

POZNÁMKY

¹ O časovom vymedzení pojmu „prítomnosť“, „súčasný“ atď. pozri: PRANDA, A.: K problematike chápania a zamerania národopisného výskumu súčasnosti. *Slov. Národop.*, 23, 1975, s. 581–601.

² O podstate kultúry ako špecifickej ľudskej činnosti, ktorá sa prejavuje prostredníctvom troch základných komponentov: ľudskej práce, ľudskeho vedomia a ľudskej reči, pozri: MEGRELIDZE, K. R.: Osnovnyje problemy sociologii myšlenija. Tbilisi 1965, s. 159. — MARKARJAN, E. S.: O genezise čelovečeskoj dejatelnosti i kultury. Jerevan 1973, s. 87.

³ PRANDA, A.: Príčiny vzniku a rozvoja doplnkových zamestnaní na Kysuciach. I. časť. *Slov. Národop.*, 13, 1965, s. 431–482. II. časť. *Slov. Národop.*, 14, 1966, s. 3–64. — PRANDA, A.: K problematike výskumu dvojitého zamestnania (tzv. kovorofníctva). *Slov. Národop.*, 15, 1967, s. 3–43. — PRANDA, A.: Hlavné faktory procesu zmien slovenskej a českej ľudskej kultúry po druhej svetovej vojne. In: *Premeny ľudových tradícií v súčasnosti*, zv. I. Československo (v tlačí).

⁴ KASENOV, B.: Dialektika všeobščeho, osobennogo i jediničennogo v ekonomičeskich trudah K. Marksa i V. I. Lenina (Logiko-gnoseologičeskij aspekt problemy). Alma-Ata 1971, s. 157.

⁵ K podobným záverom dospela už roku 1971 aj Elena Prandová na dotazníkovom výskume pre Etnografický atlas Slovenska v obci Prochot (okr. Žiar nad Hronom). Na rozdiel od Kysúc v Prochote vlastníenie a používanie menších traktorov, slúžiacich na všetky druhy poľnohospodárskych prác (oranie, bránenie, zväžanie ap.), bolo už pred kolektivizáciou roku 1974 značne rozšírené. Príčinu tejto skutočnosti treba hľadať nielen v raste životnej úrovne (obyvateľstvo obce je zamestnané jednak v strojárňach v Hliníku nad Hronom, jednak v Závode SNP v Žiari nad Hronom), ale aj v zmene myslenia, v uvedomení si potreby strojom nahradiť najťažšie úkony poľnohospodárskej práce a zvýšiť výnosy z obrábania pôdy.

⁶ KASENOV, B.: e. d., s. 157.

⁷ KOMOROVSKÁ, M.: Formy vzájomnej výpomoci v minulosti a dnes. *Slov. Národop.*, 21, 1973, s. 573–578, analyzovala susedskú výpomoc vo forme práce nielen všeobecne, ale aj na konkrétnom materiáli z obce Beckov (okr. Trenčín), pričom dospela v podstate k tým istým záverom. Stavebník, ak nemá príslušného odborníka (murára, elektrikára a pod.) vo vlastnej rodine, musí ho zaplatiť v peniazoch.

⁸ Údaje ku dňu 30. júna 1975, získané na Úrade MNV v Snežnici (okr. Čadca). Výskum z roku 1975.

⁹ Údaje k dňu 16. augusta 1975, získané na poštovom úrade v Snežnici. Výskum z roku 1975.

¹⁰ *Magazín Kysúc*, 14 (17), č. 18, z 8. 5. 1975, s. 6.

¹¹ Pozri pozn. 3.

¹² PRANDA, A.: Odchádzanie slovenských sezónnych robotníkov na poľnohospodárske práce. (Príspevok k štúdiu interetnických vzťahov). In: *Slavistika-Národopis*. Bratislava 1970, s. 31–86.

¹³ PRANDA, A.: Príspevok k problematike sítárstva a riečičiarstva. *Slov. Národop.*, 10, 1962, s. 281–306.

¹⁴ Údaje k dňu 30. júna 1975, získané na Úrade MNV v Snežnici, celookresné publikované v *Magazíne Kysúc*, 14 (17), č. 18 z 8. 5. 1975, s. 5. Pre zaujímavosť i na porovnanie uvádzame, že okres Čadca mal k 1. januáru 1975 podľa štatistických údajov:

všetkých obyvateľov	116 466
z toho od 0–14 rokov	35 245
od 15–59 rokov	66 283
nad 60 rokov	14 938
z toho ekonomicky činných	41 286
z toho žien	24 592
zamestnanosť spolu	41 286
z toho v socialistickom sektore	27 925
z toho žien	13 743
priamo v okrese zamestnaných	14 476
z toho žien	5 978
mimo okresu zamestnaných (najmä z Ostravska, Žiliny a inde)	26 810

¹⁵ Vo vzťahu ku Kysuciam pozri kapitolu Odráz interetnických vzťahov v ľudskej kultúre sezónnych robotníkov, publikovanú v štúdiu: PRANDA, A.: Odchádzanie slovenských sezónnych robotníkov na poľnohospodárske práce, s. 52–81.

¹⁶ Vyrátané na základe údajov k dňu 30. júna 1975, získaných na Úrade MNV v Snežnici. Keďže uvedené údaje sme nezískali štúdiom matrík sobášnych, ale za základ sme vzali dáta narodenia týmito spôsobom prístahovaných osôb, uvedomujeme si, že vypracovaná tabuľka môže myliť v tom zmysle, že obdobie ich vydaja alebo príznenia do Snežnice sme paušálne posunuli o 20 rokov od ich narodenia. Tu nám však nešlo o exaktný dôkaz bývalej endogamnej uzavretosti Snežnice voči iným okolitým dedinám. Chceli sme ňou iba upozorniť, aké v tomto smere prevládajú tendencie v posledných troch desaťročiach po druhej svetovej vojne. Uvádzaná tabuľka súčasne signalizuje potrebu bližšie si vo výskume procesu zmien všimnúť aj demografické údaje.

¹⁷ Poradie, v akom uvádzame jednotlivé obce, vyjadruje podiel, akým sa obce zúčastňujú na počte osôb, ktoré sa týmto spôsobom prístahovali do Snežnice.

¹⁸ Údaje k dňu 16. augusta 1975, získané na Úrade MNV v Snežnici.

¹⁹ Podľa údajov k dňu 16. augusta 1975, získaných na Úrade MNV v Snežnici, vysoké školy rôzneho druhu skončilo 7 osôb a 5 osôb ich ešte navštevuje. Odborné vzdelanie s maturitou (na gymnáziách a rôznych priemyselných školách) absolvovalo už niekoľko desiatok príslušníkov mládeže i dospelých, pričom ďalší ho získavajú v dennom štúdiu alebo popri zamestnaní. Ak tieto údaje porovnáme s poznatkami z terénnych výskumov, podľa ktorých najstaršia ešte žijúca generácia v obci, narodená zhruba do roku 1905, nevie ani písať ani čítať, musíme v generácii vnukov konštatovať výrazné zvýšenie vzdelanostnej úrovne, ktorá nevyhnutne vplýva nielen na sám proces zmien tradičnej kultúry v súčasnosti, ale aj na jeho smerovanie. Urýchľuje a nivelizuje lokálne a regionálne špecifickosti danej kultúry a napomáha ich prerastaniu do nových foriem.

²⁰ Školská kronika Štátnej ľudovej školy v Snežnici (písaná od 21. apríla 1923). Rukopis v archíve ZDS v Snežnici, s. 18–19. — Prvé divadelné predstavenie, ktoré zahrala školská mládež, sa uskutočnilo až roku 1934 (tamže, s. 67).

²¹ Historia Parochiae Lutišensis. Rukopis v archíve miestnej fary v Lutišiach, s. 19–20.

²² ČISTOV, K. V.: Špecifikum folklóru vo svetle teórie informácie. Slovn. Národop., 20, 1972, s. 345–360 (príspevok uverejnený aj v ruštine pod názvom Špecifika folklora v svete teórii informácie. Vopr. Filos., 1972, č. 6, s. 108–118). — LEŠČÁK, M.: In: Literárna komunikácia. Štúdie. Martin 1973.

²³ Z najprístupnejšej literatúry pozri: PELIKÁN, P.: Človek a informácie. Studie o človeku a jeho spôsoboch se zpravami. Praha 1967. — JANOUSEK, J.: Sociální komunikace. Praha 1968. — MIKO, F.: Text a štýl. Bratislava 1970. — Literárna komunikácia. Štúdie. Martin 1973 (v nich aj ďalšia základná literatúra).

²⁴ ŠÍMOVÁ, V.: Informatika v publikáciách štátnych vedeckých knižníc na Slovensku. Bratislava 1971.

²⁵ Strukturno-tipologické issledovanija. Moskva 1962. — FILIPJEV, Ju.: Tvorčestvo i kibernetika. Moskva 1964. — Kibernetika, myšlenije, žizn'. Moskva 1964. — Teorija informacii. Bibliografičeskij ukazatel'. Baku 1967. — Informacija i kibernetika. Sbornik statej (red. A. I. Berg). Moskva 1967. — Slovar' terminov po informatike na ruskom i anglijskom jazykach. Moskva 1971 atď.

²⁶ REUSCH, J. — BATESON, G.: Communication, the Social Matrix of Psychiatry. New York 1951. — CHERRY, C.: Of Human Communication. London—New York 1957. — OLIVER, R. T.: Culture and Communication. Springfield 1962. — WHITE, D. M.: People, Society and Mass Communication. Glencoe—London 1964. — DANCE, F. W.: Human Communication Theory. New York 1967. — PARRY, J.: The Psychology of Human Communication. London 1967. — BALAKRISHNAN, A. V.: Communication Theory. New York—McGraw—Hill 1968 atď.

²⁷ MOLES, A. A.: Sociodynamique de la culture. Paris 1967.

²⁸ MAYER-EPPLER, W.: Grundlagen und Anwendungen der Informationstheorie. Berlin-Göttingen 1959. — Informatik. Grundlagen. I—II. Berlin 1970. — Okrem toho pozri aj práce vydané v iných jazykoch, napr.: CHERRY, J.: Teoria informacii, jej podložie spoločnie i zastosovania v sociológii. In: Studia Filozoficzne, Warszawa 1959, č. 4, s. 103–125. — VITAMLY, J.: Kommunikáció elmélet és esztetika. Budapest 1969. — Kommunikacije in jezik. Preplet misli in dejanja. Ljubljana 1970 atď.

²⁹ ARUTUNOV, S. A. — ČEBOKSAROV, N. N.: Peredača informacii kak mehanizm suščestvovanija etnosocial'nykh i biologičeskikh grup čelovečstva. In: Rasy i narody, 1, Moskva 1972, s. 8–30. — Pozri aj štúdiu: ČISTOV, K. V.: citovanú v pozn. 22.

³⁰ PRANDA, A.: Filozoficko-metodologický seminár o filozofických kategóriách v etnografii. Slovn. Národop., 24, 1976, s. 595–618.

³¹ KON, I. S.: Problemy mežpokolenoj transmisii kultury v epochu naučno-techničeskoj revolucii, (publikovaný v tomto čísle).

³² PRANDA, A.: Nekotoryje metodologičeskije i metodičeskije voprosy etnografičeskogo izučeniya sovremennosti. In: Etnografija i sovremennost' (Sofia, v tlači). — PRANDA, A.: Základné formy prenášania etnokultúrnych tradícií v minulosti a prítomnosti (rukopis).

³³ MARKARJAN, E. S.: c. d., s. 13.

³⁴ Boľšaja sovětskaja enciklopedija, zv. 43. Moskva 1956,² s. 90. — SZACKI, J.: Tradycja. Przegląd problematyki. Warszawa 1971, s. 84, 141.

³⁵ PRANDA, A.: Kategorie jedinečného, zvláštneho a všeobecného v marxistickej filozofii a etnografii. Slovn. Národop., 24, 1976, s. 595–618.

³⁶ Bližšie pozri: MOLES, A.: Teorija informacii i estetičeskoje vosprijatije. Moskva 1966 (preklad). — MOLES, A.: Sociodinamika kultury. Moskva 1973 (preklad).

³⁷ MICHALIDES, P.: Ludové hračky na Slovensku. Bratislava 1972. — ONDREJKA, K.: Tradičné hry detí a mládeže na Slovensku. Bratislava 1976.

³⁸ ENGELS, F.: Dialektika prírody. Bratislava 1963, s. 135–138. — MARKARJAN, E. S.: c. d., s. 124–132. — Základy marxisticko-leninskej filozofie. Bratislava 1972,² s. 94–98.

³⁹ MARKARJAN, E. S.: c. d., s. 105, 122, upozorňuje, že na tento podstatný, rozhodujúci a uzlový moment sa niekedy zabúda.

⁴⁰ SZACKI, J.: c. d., s. 100.

⁴¹ WHITE, L.: The Science of Culture. New York 1949, s. 46. — MARKARJAN, E. S.: c. d., s. 91.

⁴² WHITE, L.: The Science of Culture, s. 22, cituje MARKARJAN, E. S.: c. d., s. 92.

⁴³ MARKARJAN, E. S.: c. d., s. 69.

⁴⁴ SZACKI, J.: c. d., s. 109.

⁴⁵ Poznanky z výskumu na Kysuciach v auguste 1975. Týkajú sa prakticky najstaršej generácie ktorej príslušníci sa narodili pred rokom 1905, sčasti aj generácie narodenej neskoršie (v prevažnej miere u žien). Hoci podrobnejší výskum sme v tomto smere uskutočnili len v obci Snežnica a Lutiše, získané poznanky možno zovšeobecniť aj

ления в поколение передавались не только основные явления и достоинства, но и их сущность и значение, т. е. все знания и представления о времени и пространстве, концентрированные в мировоззрении данного общества.

В традиционной среде деревни решающим средством трансмиссии этнокультурной информации был труд, подражание ему и обучение труду ребенка уже с первых шагов и живое, сказанное слово. Так же как история возникновения труда является на самом деле историей возникновения человеческого сознания, его предпосылкой, так и возникновение речи означает изобретение новой надиндивидуальной формы человеческого сознания, закрепленного в намеренных знаковых системах и передаваемого из поколения в поколение, трансформированного в пределах соответствующего историко-социального опыта. Хотя образование письменности обозначает возникновение дальнейшей надиндивидуальной формы хранения человеческого сознания в рамках данного историко-социального слоя, но на возникновение традиций в деревнях оно не имело в прошлом решающего влияния. Автор документирует этот факт на уровне общего образования, особенно открытием того, что наиболее старое еще живущее поколение на Кисуциях, рожденное примерно до 1905 года, не умеет писать и читать. Это означает, что основным механизмом трансмиссии этнокультурных информаций являлось живое слово.

В эпоху научно-технической революции возникают и развиваются дальнейшие надиндивидуальные формы хранения и расширения человеческого соз-

нания, а именно, в форме коммуникационных средств, особенно визуального и аудитивного характера, которые решающим образом проникают в процессы изменения народной культуры на деревне и поэтому они устранили барьер, состоящий в неумении писать и читать. Автор документирует влияние массовых коммуникационных средств степенью их распространения и конкретными доказательствами в области народного строительства, проживания, народной пищи, одежды и т. д. Благодаря им можем в некоторых случаях определить и точно указать дату возникновения и начало распространения новых явлений в народной культуре. Но в большинстве случаев, потому что речь идет об общественных явлениях, приведенный момент времени «прерывного в непрерывном» трудно удается определить, потому что на их распространение влияют и другие моменты, как общественный престиж, ценностная ориентация и т. д.

В заключение автор суммирует знания, приобретенные в «поле», с точки зрения применения философских категорий единичного, особенно общего к явлениям современной материальной культуры на Кисуциях. На конкретных явлениях народной культуры показал, что отдельно датирует начало нового этапа в развитии свойств, соответствующего явления и в обострении их противоречий, причем отдельные противоречия развиваются, чтобы общие противоречия наконец внутренне объединились и создали новое диалектическое единство.

DAS EINZIGARTIGE, BESONDERE UND ALLGEMEINE IN DER GEGENWÄRTIGEN MATERIELLEN KULTUR AUF DEM GEBIET VON KYSUCE

Zusammenfassung

Der Autor ist in seinem Artikel bestrebt, die philosophischen Kategorien des Einzigartigen, Besonderen und Allgemeinen in der gegenwärtigen materiellen Kultur auf dem Gebiet von Kysuce durch die Analysierung zweier Momente zu erklären, die in dem Zeitabschnitt des Aufbaues des Sozialismus die Volkskultur wesentlich abändern und markant beeinflussen, wobei sie auch die Grundrichtung ihrer weiteren Entwicklung bedingen. Es handelt sich um die Entstehung neuer, qualitativ unterschiedlicher und wesentlich besserer wirtschaftlich-sozialer Lebensbedingungen

als Widerspiegelung der Industrialisierung und der sozialistischen Kollektivisierung sowie auch der Erweiterung des Einflusses des vorher unbekanntem Mechanismus der Transmission der ethnokulturellen Informationen.

Im Zusammenhang mit den veränderten Lebensbedingungen sinnt er über die dialektische Beziehung des Alten und des Neuen nach. Er geht von der Erkenntnis der marxistischen Dialektik aus, dass jedes Neue aus dem Alten geboren wird, wobei das Alte nicht von einem Tag auf den anderen verschwindet. Zusammen mit der ältesten

aussterbenden Generation verschwindet es sofort weder aus der realen Wirklichkeit noch weniger aus dem Bewusstsein der betreffenden lokalen Gemeinschaft. Das Alte bleibt als Überlebenssel in gewissen Formen, Beziehungen und Umfang erhalten und wirkt auf das Neue ein, wobei es auf bestimmte Art das Neue in seinem lokalen oder regionalen Charakter bedingt. Es prägt ein oder bestimmt direkt dem Neuen gewisse spezifische Eigenschaften, die sich entweder schon auf dem Niveau des Einzigartigen oder des Besonderen mehr oder weniger in seine Endform, Funktion und seinen Inhalt organisch eingliedern.

Die Rolle des Alten kann dabei doppelsinnig sein. In einem Fall kann das Alte, sogleich als das Neue entstand, vollkommen ableben und aus der realen Wirklichkeit, aus dem Alltagsleben und dem täglichen Gebrauch auch unter der Voraussetzung verschwinden, dass es sich um eine Erscheinung handelte, die die gegebene Gemeinschaft noch bis unlängst für eine organische, dauernde, unabteilbare Komponente oder für das Grundwesen der Art ihres Lebens, für die tägliche vom Standpunkt ihrer Existenz unerlässliche Notwendigkeit hielt. Im zweiten Fall kann das Alte zusammen mit dem Neuen weiterhin bestehen. Nicht nur dass das Alte nicht verschwindet, im Gegenteil, es existiert auch in unterschiedlichen Bedingungen mit dem Neuen zusammen und bewährt sich weiterhin in seinen einzigartigen, besonderen und allgemeinen Formen des Bestehens in einer beachtenswerten Symbiose mit dem Neuen. Es handelt sich um einen Prozess, in dem das Neue als ob ohne das Alte nicht bestehen könnte, als ob es das Alte nicht überwältigen könnte.

Diese dialektische Beziehung des Alten und des Neuen als Kampf der Widersprüche und der Einheit der Widersprüche dokumentiert der Autor an vielen Beispielen aus der gegenwärtigen materiellen Kultur. Auf dem Abschnitt der Volksbeschäftigungen äussert es sich durch das Eingehen traditioneller Ergänzungsarten des Lebensunterhaltes (der Drahtbinderei, des Hausiererhandels mit kleinen Galanteriewaren, der heimischen Produktion u. ä.), in der Landwirtschaft durch das Eingehen der traditionellen landwirtschaftlichen Geräte und Bodenbaubearbeitungsarten, der Ernte, der Speicherung von Landwirtschaftsprodukten, der Formen der Zucht der Wirtschaftstiere u. ä.; auf dem Abschnitt der Volksarchitektur und des Wohnens durch das Ausbleiben des Bedarfes der meisten Wirtschaftsbauten und im Zusammenhang mit dem Steigen des Lebensniveaus und der gesellschaftlichen

Ansprüche mit der Veränderung des Grundrisses des Wohnhauses, seiner Raumgliederung sowie der Inneneinrichtung usw. Auf dem Abschnitt der Volksbekleidung durch das Eingehen der Zucht von Flachs und Hanf sowie des individuellen Eigentums von Schafen als materieller Voraussetzungen für das Erwerben von notwendigen Rohstoffen, sowie auch durch das Eingehen aller Leistungen, die zur Vorbereitung der erwähnten Rohstoffe gehören und in Zusammenhang damit auch mit der Veränderung des Grundmaterials, des Schnittes, des Nähens und des Verzieren der Volksbekleidung und ihrer Ergänzung durch Konfektionskleider. Auf dem Abschnitt der Volksernährung nach dem Eingehen der individuellen Zucht der für das Gebiet von Kysuce charakteristischen Früchte (Kraut, Kartoffeln u. ä.) wieder durch Veränderungen, die im Gebrauch des traditionellen Küchengeschirrs, der Zubereitungsarten der Nahrung, des Tischens usw. entstanden.

Doch das Eingehen der traditionellen Erscheinungen ist kein einfacher Prozess. Es gibt einige Ursachen, warum die konkreten Gegenstände der traditionellen Kultur physisch nicht vernichtet werden, obzwar sie schon aus der Struktur hinausfielen. Viele von ihnen gehören in das Gebiet der sozialen Psychologie, sie müssen jedoch in der ethnischen Forschung in Betracht gezogen werden. Der Autor analysiert diese Beziehungen ausführlicher im Bezug zu den traditionellen Landwirtschaftsgeräten. Es wirkt noch immer zum Beispiel das Bewusstsein der möglichen Nutzbarkeit einiger ihrer Arten, wobei sie nicht nur vom ökonomischen Gesichtspunkt aufgefasst wird (vom Gesichtspunkt des Preises, der einst dafür gezahlt werden musste), aber auch aus Ehrerbietung zu ihrem Erzeuger und aus Pietät zu den gegebenen Gegenständen, die noch vor kurzem eine unabdenkbare Komponente ihres Lebens bildeten. Nicht vernachlässigbar ist auch das Bewusstsein, dass das gegebene Gerät einst gut seine Funktion erfüllte. Ausserdem beginnt hier auch die Erkenntnis seines kulturellen Wertes (des Museal- sowie Schmuckwertes) zu wirken, die nicht nur von den Massenmedien geformt werden, sondern auch das Einrichten von Volkszimmern und Zimmern der Revolutionstraditionen und weitere Momente bewirken.

Gleichzeitig mit dem Verschwinden der traditionellen Formen können wir in den Dörfern, wo noch das individuelle Bodenbewirtschaften besteht, das Durchdringen neuer Arten von landwirtschaftlichen Geräten (z. B. Traktoren, Anhängewagen, Karren u. ä.) beobachten, aber auch eine

organische Symbiose einiger traditioneller und neuer Erscheinungen (z. B. der Formen der materiellen Nachbarschaftshilfe bei dem Wohnbau usw.). Der Autor dokumentiert die angeführten Tatsachen nicht nur mit allgemeinen Angaben, die für das ganze Gebiet von Kysuce gelten, sondern auch durch konkrete Angaben, die sich auf ausgewählte Ortschaften beziehen. Besonders auf dem Beispiel von Snežnica zeigt er den Zerfall der ursprünglichen Einheit des Wohnens und der Arbeit, der sich in der Veränderung der Berufsstruktur der Bewohnerschaft, im Umfang ihres Nachgehens nach der Arbeit in die Industrie, in der Verletzung der verhältnismässig ausdrucksvollen Endogamie, im Bildungsniveau usw. äussert.

Ein zweites Moment, dem der Autor seine besondere Aufmerksamkeit schenkt, ist die Verbreitung neuer Mechanismen der Transmission der ethnokulturellen Informationen auf dem Dorfe. Die Übernahme der Volkstraditionen von Generation zu Generation kam in der Vergangenheit vor allem auf drei Stufen zustande; auf der Stufe der materiellen Erzeugnisse und der zugänglich gewordenen Naturrohstoffe, auf der Stufe der standardisierten Erzeugungsverfahren und des Verhaltens, die man sich in entscheidendem Masse durch Nachahmung und Einlernung in die technologischen Arbeitsprinzipien und in die Verhaltensnormen aneignete, und auf der Stufe der Aneignung der bestehenden Informationen mit Hilfe des Wortes und verschiedener Zeichen (Symbole). Mit Hilfe des Wortes und des Symbols wurden von Generation zu Generation nicht nur die Grunderscheinungen und — werte weiter — gegeben, sondern auch ihr Grundwesen und ihre Bedeutung, also alle Erkenntnisse und Vorstellungen über die Zeit und den Raum, konzentriert in die Weltanschauung der gegebenen Gemeinschaft.

In der traditionellen Dorfumwelt war das entscheidende Mittel der Transmission von ethnokulturellen Informationen die Arbeit, ihre Nachahmung und Einlernung in sie von den ersten Schritten des Kindes und das lebendige, gesprochene Wort. Wie die Geschichte der Entstehung der Arbeit eigentlich die Geschichte des menschlichen Bewusstseins, seine Voraussetzung ist, so bedeutet die Schaffung der Sprache die Erfindung einer neuen, überindividuellen Form des menschlichen Bewusstseins, das in intentionelle Zeichensysteme fixiert und übergeben und von Generation zu Generation im Bereich der zugehörigen historisch-sozialen Erfahrungen umgewandelt ist. Obzwar die Schaffung der Schrift die

Entstehung einer weiteren überindividuellen Form der Erhaltung des menschlichen Wissens im Rahmen der gegebenen historisch-sozialen Erfahrungen bedeutete, hatte sie doch auf die Transmission der Volkstraditionen auf dem Dorfe in der Vergangenheit keine entscheidende Bedeutung. Der Autor dokumentiert diese Tatsache durch das Niveau der allgemeinen Bildung, besonders durch die Feststellung, dass die älteste, noch in Kysuce lebende Generation, die etwa bis zum Jahre 1905 geboren wurde, weder schreiben noch lesen kann. Das bedeutet, dass der Grundmechanismus der Transmission der ethnokulturellen Informationen auf der dritten Ebene des lebendigen Wort blieb.

In der Epoche der wissenschaftlich-technischen Revolution entstanden und entwickeln sich weitere überindividuelle Formen der Erhaltung und Verbreitung des menschlichen Wissens und zwar in Form von Massenmedien besonders visuellen und auditiven Charakters, die markant in die Veränderungsprozesse der Volkskultur auf dem Dorfe auch deshalb eingreifen, weil sie die Barriere beseitigen, die in der Unwissenheit des Schreibens und des Lesens beruhte. Der Autor dokumentiert die Wirkung der Massenmedien durch den Umfang ihrer Verbreitung und durch konkrete Belege auf dem Abschnitt der Volksarchitektur und des Wohnes, der Volksnahrung und -bekleidung u. ä. Durch ihr Verdienst können wir in einigen Fällen die Entstehung und den Beginn der Verbreitung neuer Erscheinungen in der Volkskultur feststellen und genau datieren. Da es sich um gesellschaftliche Erscheinungen handelt, lässt sich in den meisten Fällen der Zeitpunkt „des Unterbrochenen im Ununterbrochenen“ schwer feststellen, da auf ihre Verbreitung auch weitere Momente, wie das gesellschaftliche Prestige, die Wertorientierungen usw. einwirken.

Zum Abschluss summarisiert der Autor die im Terrain erworbenen Erkenntnisse vom Aspekt der Applizierung der philosophischen Kategorien des Einzigartigen, Besonderen und Allgemeinen auf die Erscheinungen der gegenwärtigen materiellen Kultur auf dem Gebiete von Kysuce. Er zeigte an konkreten Erscheinungen der Volkskultur, dass das Einzelne den Beginn der neuen Etappe in der Entwicklung der Eigenschaften der entsprechenden Erscheinung und in der Zuspitzung ihrer Widersprüche datiert, wobei das Besondere diese Widersprüche entfaltet, damit schliesslich das Allgemeine die Widersprüche innerlich vereine und eine neue dialektische Einheit bilde.

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук

Год издания 24, 1976 № 4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Павол Стано

Адрес редакции: 884 16 Братислава, Клеменсова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 24, 1976. Nr. 4. Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und Pavol Stano

Redaktion: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences
Volume 24, 1976, No. 4

Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Božena Filová and Pavol Stano

Editor: 884 16 Bratislava, Klemensova 19, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences
Anné 24, 1976, No. 4. Parait quarte fois par an
Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et Pavol Stano

Rédaction: 884 16 Bratislava, Klemensova 19

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Časopis Slovenskej akadémie vied

Ročník 24, 1976, číslo 4 — Vychádza štyri razy do roka

Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka PhDr. Božena Filová

Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: dr. Soňa Burlasová, dr. Emília Horváthová, dr. Soňa Kovačevičová, dr. Milan Leščák, dr. Michal Markuš, doc. dr. Ján Michálek, dr. Ján Mjartan, doc. dr. Štefan Mruškovič, dr. Viera Nosáľová, doc. dr. Ján Podolák, doc. dr. Antonín Robek.

Výtvarná redaktorka Viera Miková

Redakcia: 884 16 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—

Výmer SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky vrátane do zahraničia a predplatné prijíma PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6/VII, 884 19 Bratislava. Možno objednávať aj na každej pošte alebo u doručovateľa.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1976

Distributed in the socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, Amsterdam, Netherlands.